ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ. ԹԻՒ 43

24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՕԹՔ

ՄԵՐ ՄԵԶԻ ԸՐԱԾԸ
ՕՐ. ԱՐԱՓՍԻԱ ՃԷՊԼՃԵԱՆ

ՅԻՍՈՒՍ ԵՒ ՊԵՏՐՈՍ

ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԱՌԻՒԹԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

Ի՛ՆՉ ԳԻՏԵՆՔ ՇԷՁՔՍՓԻՐԻ ՎՐԱՅ
ՓՐՈՖ. Ի. Գ. ՈՒԱԹՍՐՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՔԱՋԱԼԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ
«ԱՒԵՏԱԲԵՐ»Ի ԴԷՄԸ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆ
ՍՏՈՒԵՐ

ՎԵՐԵԼՔ ՅԱՐԱՐԱՏ
ՓՐՈՖ. ՊԼՆՔ

ԼՈՒԲԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԷԱ ՀԱՍՈՒՍ

Կ. ՊՕԼԻՍ

اوه‌دار هفته‌لق غزته — درسعادته بابیل هاوسده — مدیر مسئولی صموئیول ق. هاروتیونیان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ: — Վեր. Տէր. Ֆ. Ու. Մէքալըմ, Վեր. Յ. Ա. Ճէճիզեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոն

Աշխատակցութեամբ Հայ և Օտարազգի Ծանօթ գրողներու

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ· — Թուրքիոյ համար **40** դահեկան, Ամերիկայի համար **2** տոլար, Անգ
համար **8** շիլին, ուրիշ երկիրներու համար **10** Ֆրանկ: Չեռքէ կը ծախուի հատը **40** փարայի

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — **Ամեն տեղւոյ համար 6 դահեկան: Տարեկան 75 դահեկանի փոխա
միւեւնոյն հասցէին 15 թերթ կը ղրկուի, իսկ 108 դահեկանի փոխարէն 25 թերթ կը ղրկուի·**

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն գրութիւն պէտք է ուղղուի Վեր. Ֆ. Ու. Մէքալըմի հասցէին, Պայպըլ-Հաուս, Կ.

*ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ՇԱՆՈՒԻՄԱՆ և Թերթին Վարչութեան վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Ը
Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի, Պայպըլ-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս*

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS.— Rev. F. W. Macallum D.D., Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmavonian

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 40: U. S. America $ 2: England 8 Shillings: Other countries Frcs. 10: — Single copies 4

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRL

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constanti

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵ

(Նմոյշ մը ձրի կը ղրկուի փափաքողներուն)։ **Տարեկան Բաժ**
Նորդագին **6** *Ղրուշ։ Չեռքէ կը ծախուի Հատը* **30** *Փարայի։*

Գաւառներէ եւ արտասահմանէ դրամ ղրկելու ամէնէն դիւրին եւ ապահով միջոցը Մանդա ֆօսթը (Mandat de poste)։ Չէքեր եւ փոխգիրներ պէտք է Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի հ
ժամին վճարելի ըլլան։

CUNARD LINE

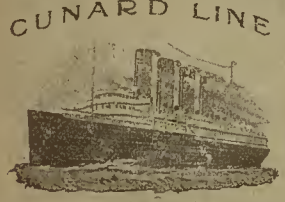

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ
ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԴ ՄԷՋ ԲԱԹՐԱՍԻ ԵՒ ՆԻՒ-ԵՕՐՔԻ

*ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ ընկերութեան բոլոր նաւերը, նոր կարգադրութեան մը համաձայն, կանոնաւորաբար 1 8
1914 էն սկսեալ պիտի հանգիստին ԲԱԹՐԱՄ և անկէ ուղղակի ՆԻՒ-ԵՕՐՔ, ընդհանուր վաճառքով և ճամբորդներով։*

*«ՔԻՒՆԱՐՏ», անգլիական հսկայ ընկերութիւնը այս գովելի ձեռնարկով գաղթականութեան, մանաւորապէ
ճամբորդներու դէպ ի Ամերիկայ արագ, հանգիստ եւ ապահով երթեւեկութեան խիստ կարեւոր խնդիրը միանգամ ը
ապահոված կ'ըլլայ։*

*Ա. եւ Բ. կարգի ճամբորդներու համար մանաւոր պատգարակութիւն, ընդմէջ ՊՈԼՍՈՅ, ԼԻՎԼԸՐՒԻԼԻ, ՆԱ
ԹՐԻՆԻԹԷի և ԲԱԹՐԱՄ։ Պոլսէն դէպ ի Ամերիկայ ուղղակի տոմսակ գնելու եւ ապրանք բեռնաւորելու համար դի*

ՎԱՒԹԷՐ ՍԻՆԵՐ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՔԱՐԱՔԻՆ ՎՐԱՅ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՄԷՐՔԷՋ

Պոլսոյ կողմը ՔԻՒՆԱՐՏի տոմսակ գնելու համար դիմել Տիար Զ. Փափազեանի, Պայպըլ-Հաու

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՏՈՐ ԿԷ. — Կ. ՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24, 1914 — ԹԻՒ 43

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պ արեւելեան ճակատը

Երթալով կը հաստատուի կարծես թէ Գերմ-
ն սպայակոյտը սկսած է կարեւորութիւն տալ
ւելի արեւելեան քան արեւմտեան ճակատին։
ման եւ Աւստրիական կարեւոր ոյժեր յատա-
գան Ռուսական Լեհաստանի մէջ եւ կը կըռ-
ին Վարշաւայի մօտերը։ Վիլհելմ կայսրը ա-
լ յաճախ կ'երեւի այն կողմը, եւ նշաններ
ն թէ հոն վճռական դէպքեր տեղի ունենա-
վրայ են։ Ռազմագէտներ միաձայնութեամբ
պուշակէին թէ Գերմանի ծրագիրն էր նախ
անոնց ընկճել արագ եւ բուռն հարուածով
եւ յետոյ դառնալ Ռուսիոյ դէմ՝ տակաւին
վերջնոյն զօրահանութիւնը չվերջացած եւ
պատրաստութիւնները չլրացած։ Այս ծրագիրը
պարզութեանը մէջ հրապուրիչ էր արդարեւ։
սակայն Պելճիոյ երկար դիմադրութիւնը,
անական կառավարութեան Պորտօ փոխադ-
թիւնը, Զօր. Ժոֆրի անակնկալ եւ յաջող
ձակումը, ինչպէս նաեւ Ռուս զօրաց հն-
պրուածէն աւելի արագ մուտքը եւ յառաջ-
ղացումը Արեւելեան Բրուսիոյ մէջ եւ Աւս-
իական յարձակողականին երկու հարուածով
ջախջախումը, ստիպեցին Պերլինի սպայակոյտը
մէկդի թողուլ առաջին ծրագիրը եւ նոր մը
որդեգրել։ Սպայակոյտի պետ Զօր. Ֆոն Շեֆֆըն
ուրիչ պաշտօնի կոչուելու պարագան ալ կըր-
նայ ոյժ տալ այս տեսութեան։

Նոր ծրագիր

Արդ Գերման այս նոր ծրագրին մասին ալ
կան հնթադրութիւններ եւ աւելորդ չըլլայ թէ-
բուս յիշել անոնցմէ ամէնէն հաւանականը,
իմդրելով նոյն առեն մեր ընթերցողներէն որ
միշտ միտք պահեն թէ ամէնէն չոզչոզուն հն-
թադրութիւններն իսկ հնթադրութիւնէ աւելի
արժէք չեն կրնար ունենալ։ Կը կարծուի թէ
Գերման բանակը Ֆրանսայի մէջ պաշտպանո-
ղական դիրքի վրայ պիտի մնայ եւ պիտի չա-
նայ յաւէտ խուսափիլ վճռական գործողութիւն-
ներէ մինչեւ ի գլուխ հլլէ արդիւնքը Ռուսաց
դէմ իր յարձակողականին։ Ծրագիրներու մա-
սին յայտնուած այս տեսութիւնները հետի են
համոզիչ ըլլալէ, որովհետեւ ամէն կողմէ խիստ
լռութիւն կը պահուի ռազմապաշտին վրայ տեղի
ունեցող դէպքերու մասին եւ պաշտօնական դէ-
կոյցներու հաղորդած հակիրճ եւ սնոտի լու-
բերը բաւական չեն որոշ գաղափար մը տալու
հիմա իսկ անցած գործածին վրայ, թող տալ
պային անցնելիք գառնալիքը։

Անգլիական Օսքէճ

Ասպտակի մասին մեր համեստ խոստովա-
նութիւնն ընելէ յետոյ կրնանք երկու տող մէկ

ամփոփել այն դէպքերը որ անյետալին կը պատկանին։ Անվէրսի դրաւումէն յետոյ Գերմանացիք յառաջացան դէպ ի Ծով եւ մտան Օսթէնտ, որ ըստ երեւութին անձնատուր եղաւ առանց դիմադրութեան։ Գերման այս յաջողութիւնները աւելի արժէք պիտի ունենային, եթէ Անվէրսի կամ Օսթէնտի մէջ գերի բռնուած ըլլար Պելճ բանակը։ Սակայն Պերլինեան հեռագիրներէն կ'երեւի թէ հազիւ հինգ հազարի կը հասնի բռնուած զերիներուն թիւը, թերեւս քան հազար հոգի ալ ապաստանած եւ ղինաթափ եղած ըլլան Հոլանտա։ Միւս կողմէ լուր կայ թէ Պելճ բանակը յաջողած է միանալ դաշնակից զօրքին եւ Պելճ կառավարութիւնը արդէն իսկ հեռացած է Օսթէնտէ։ Այս մասին տեղական թերթ մը անցեալ օր կ'ըսէր սրամտօրէն, «Կառավարութիւն մը առանց երկրի եւ ժողովուրդի։» Այո, բայց այդ կառավարութիւնն ունի բանակ մը, որուն վրայ արհամարհանօք խօսիլ խոհեմութիւն չէ։ Պելճիա նուաճուած է, բայց ոչ Պելճ բանակը։ Ինչ որ կրնայ ապացուցուած սեպուիլ՝ այն է թէ Գերմանիա հզօր բանակով մը կը պայքարի հզօր թշնամիներու դէմ. ոչ մէկ եւ ոչ միւս կողմը ընկճուած ըլլալու նշաններ ցոյց կու տան, հետեւաբար անոնք որ չատ բան դուշակել կ'ուզեն՝ չատ պիտի սխալին։

Նոր հրատարակութեան մը առթիւ

Կը յուսանք թէ պատերազմի լուրերով եւ հնարաւորութիւններով զբաղած՝ բոլորովին անտես պիտի չընենք այն իրողութիւնները որոնք կապակցութիւն չունին Ցրանսայի եւ Լհհատանի պայքարներուն հետ, եւ սակայն նոյնքան կարեւոր են թերեւս իրենց արդիւնքով։ Վերջերս պատեհութիւն ունեցանք ծանուցանելու նոր գրքի մը հրատարակութիւնը։ Կ'ակնարկենք Վեր. Մահիան Իւթիւճեանի գրքին — «Ծագումն եւ Ընթացք Աւետարանականութեան ի Հայս։» Սովորական ժամանակներու մէջ մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնէր այս հրատարակութիւնը Հայոց մէջ, եւ պատճառ չկայ որ նոյնը չըլլայ հիմա ալ։ Վեր. Իւթիւճեան մին էր այն քառասուն պատուական Հայերէն որոնք առաջին օրէն յարեցան Աւետարանական չարժման եւ հիմնեցին Հայաստանեայց Աւետ. Եկեղեցին։ Հարկ չկայ Աւետարանական մը ըլլալու՝ գնահատելու համար կարեւորութիւնն այն չարժման, որու ականատես մէկ վկայն գործն է այս նոր հրատարակութիւնը։ Եւ ականատեսի մը պարզ եւ անպաճոյճ ոճով պատմուած կը գտնենք հոս ազատութեան եւ բարեկարգութեան համեստ փնտրտուքներուն երկար պայքարը, անձնուէր ղեկավարութիւնները եւ առ երեւոյթին աննշան բայց իրականին մէջ փառաւոր յաջողութիւնները։ Հայ ազգի՝ ազատական ուղղութեամբ՝ վերածնութեան պատմութեան մէջ մեծ եւ յանկուցիչ էջ մը կը կազմէ Աւետարանականութեան ծագումը եւ ընթացքը, եւ մեզի Հայերուս համար գէթ նոյնքան հետաքրքրական է եւ աւելի հրահանգիչ քան Ժոֆրի եւ Հինտէնպուրգի դարձողութեանց նկարագրութիւնները։ Թողունք որ ուրիշներ տիրեն ծովերու եւ ամրութեանց, իսկ մենք դառնանք վայրկեան մը երախտագէտ յարգանքով անոնց որ տիրացան Խղճի ազատութեան սկզբունքին եւ մեզի կտակեցին զայն։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՔԱՂԱՂԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

Երկար ժամանակ անցած է յորմէհետէ թագաւորները սովոր էին տարօրէն այսինչ եղանակին մէջ պատերազմի ձեռնարկել։ Այն ժամանակները միակ հարցն էր թէ որո՛ւ վրայ պէտք է յարձակիլ։ Եւ այդ հարցը չուտ կը լուծուէր եւ պատերազմի կը ձեռնարկուէր զուարթօրէն։ Աչխարհի վրայ Քրիստոսի ազդեցութեան մանական մէկ արդիւնքն այս է որ վաղմի եւ ընդհանրական այդ սովորութիւնը զոյութենէ դադրած է եւ հետեւապէս, երբ թագաւոր մը պատերազմ հրատարակէ, ամէն ճիգ կը թափէ որպէս զի իր որոշումն արդարացնէ աչխարհի հանրային կարծիքին առջեւ։ Այս նպատակով արտասովոր ճիգեր կը թափուին մանաւանդ այնպիսի թագաւորներու եւ ազգերու կողմէ, որոնք պատերազմ հրատարակելով իրենց հրապարակային խոստումները կը դրժեն եւ անդիմօրէն կը յարձակին փոքր ու տկար երկիրներու վրայ, որոնց ամբողջութիւնը պաշտպանել յանձն առած էին։ Զբաղեցումի այս ձեռնարկները չատ նշանակալից են եւ քաղաքական՝ այնպիսիներու համար, որոնց գործն է Քրիստոնէական դաղափարականներ տարածել եւ ընդունիլ տալ բռնակալ աչխարհի մէջ։

Ուրիշ քաջալերական հանգամանք մը սա է որ հանրութիւնն այսօր դիւրաւ չհաւատար սեթեւեթեալ այն ձեռնարկութիւններէն որ կ'ըլլան ինքնայայտօրէն անիրաւ եւ ոեւէ չատա-գովանքով չարդարացող որոշումներու չքմեղացման համար։ Անխորհուրդ մարդիկ կրնան ըսել տակաւին, «Ո՛վ երկիրս, ի՛մ երկիրս, իրաւունք ունենա՛յ թէ ոչ,» եւ զայս ճըշմարիտ հայրենասիրութիւն համարիլ։ Սակայն այս ոգին չատ նուազած է հին օրերու հետ բաղդատմամբ։ Իրենց երկիրը միշտ իրաւունքի կողմը տեսնելու խղճը վերջին տարիներս ահագին աճում ունեցած է մարդոց մէջ։ Այս ճշմարիտ է մանաւանդ այն երկիրներուն նկատմամբ որոնք իրական ազատութիւն ստացած են Անգղիոյ նման, բայց ղգալի է ամէն ուրիշ տեղ։ Այս ոգիին աճումը ամենամեծ կարեւորութիւն ունի աշխարհի ապագային համար։ Այս պատերազմը ցարդ ցուցուցած էն աւելի ազդուօրէն պիտի ցուցնէ թէ այժ եւ իրաւունք նոյն եւ նման չեն, այլ թէ իրաւունքը իրաւունք է եւ թէ այն ազգերն են ուժեղագոյն ի վերջոյ, որոնք ամէնէն ամուր կերպով կը փարին այս ճշմարտութեան եւ կը հպատակին անոր։ Բրիտանական պետութիւնը բոլոր իր թերութիւններով հանդերձ անցեալին մէջ ստէպ պատուուած է ազատութեան եւ հաւատարմութեան սկզբունքները լուսաբանելու եւ սիրելու իրրեւ միջոց գործածուելով։ Հիմա ալ կոչուած է անսովոր նեղութեան ու տառապանքի չրջան մը բոլորել պաշտպանելու համար սա երկու մեծ սկզբունքները թէ ազգերը պարտական են իրենց իսօքը պահել, զօրաւորներն ալ տկարները պաշտպանել։ Սոյն բարձր ծառայութեան համար ուղղուած կոչին պետութեան չորս հարիւր միլիոն բնակիչներէն իւրաքանչիւրին վրայ գործած ճշմարտապէս սքանչելի ազդեցութիւնը ամենախօսուն գոհունակութեան պատճառ է ամէն ազգէ բոլոր այն անձերուն համար, որոնք աւելի պայծառ օրուան մը կը ցանկան համայն մարդկութեան համար։ Այդ ազդեցութիւնը կ'ապացուցանէ թէ մարդոց սրտերին կիրքերուն, անձնասիրութեան, ցանկութեան, վրէժխնդրութեան եւ արծաթասիրութեան ուղղուած կոչը վերջապէս անզօր է պատուի եւ հաւատարմութեան եւ տկարներու կամ անպաշտպաններու սպիտակեալ պաշտպանութեան համար ուղղուած կոչին հետ բաղդատմամբ։

Այս պատերազմով փոքր ազգերու կարեւորութիւնը այնպիսի կերպով մը կը չեշտուի որ անմոռանալի է եւ որու համար բավանդակ աշխարհ պիտի պարտաւորի չնորհակալ ըլլալ։ Աստուած չատ անգամ տկար ազգերն ընտրած է իրրեւ միջոց իր լաւագոյն պարգեւները տալու մարդոց։ Բաղում օրինակներ կարելի է տալ, բայց կը բաւէ յիշատակել մեծագոյն պարգեւը, սիրելի իր Որդին, որ աշխարհ եկաւ Հրեաներու փոքր ու նախատուած ազգին մէջ ծնելով։ Հզօր ազգերը, եւ մանաւանդ վերջին տարիներս Նիչէի եւ նմանները հակաքրիստոնէական վարդապետութիւններն ընդունողները, չատախօս մոռցած, անտեսած կամ ուրացած են իրենց պարտքերը մարդկային ընտանիքին, փոքր ու տկար անդամներուն հանդէպ։ Սակայն հիմա բոլոր այդ փոքր ժողովուրդները կրնան վստահաբար յուսալ թէ նոր ու աւելի ընդարձակ օդտակարութիւն մը պիտի ունենան պատերազմի արդի իրադարձութիւններուն բերմամբ։ Ահա հարց մը, որու խորապէս ու անձնապէս կը չահագրգռուին բոլոր մեր ընթերցողները։ Սպասման դժնդակ չրջան մը կրնայ գտնուիլ մեր առջեւ։ Սակայն երկիւղի պատճառ չկայ բնաւ վերջնական ելքին նկատմամբ։ Միակ կէտը զոր կը փափաքինք այս առիթով չեշտել՝ սա է թէ երջանիկ օրերու մէջ փոքր ազգեր նայելու չեն լոկ թէ ի՛նչ կրնան խլել, այլ թէ մանաւանդ ի՛նչ ծառայութիւն կրնան մատուցանել ուրիշներու։

Մինչդեռ պատերազմը չարիք է ինքնին, Աստուած աշխարհի հետ կը վարուի ոչ այնպէս ինչպէս պիտի վարուէր, եթէ մարդս երկնք մեղանչած չըլլար, այլ ինչպէս է իսկապէս, չարին ազդեցութեան տակ՝ ընդարձակ չափով, վասն զի մարդիկ ուղիղը պիտանալով հանդերձ կ'ընտրեն չուղիղը ընել։ Այդ պատերազմը տիեզերքի մէջ յուեդոյն բանը չէ, եւ Սբ. Գրոց ուսուցման ու մարդկային ազգին աչխարհային պատմութիւնը որոշ կը ցուցնեն մեզի թէ պատերազմը, ինքնին սոսկալի բան ըլլալով հանդերձ, Աստուծոյ կողմէ գործածուած է աշխարհը բարեկարգելու համար։ Բանի որ մարդն է ինչ որ է, առ այժմ ուրիշ միջոց չկայ կարծես բոլորովին ճնշելու համար չարութեան կարգ մը մեծ ոյժեր, որ մարդկային յառաջդիմութեան արգելք են։ Անցեալ ժամանակներու պատմու-

թիւնը մեծ թուականներու կը բաժնուի, եւ ընդհանրապէս մեծ թուականէ մը ուրիշ մեծ թուական մը փոխանցումը պատերազմի ահաւոր զոհողութիւններով միայն կարելի եղած է։ Սակայն ծուխերուն ու ամպերուն միջէն կը նշմարուի թէ ղալի յառաջդիմութիւն եղած է եւ աշխարհը քայլ մը եւս բարձրացած է Քրիստոսի թագաւորութեան համար պատրաստուելու յամր եւ դժուարին ընթացքին մէջ։ Ուստի երբ մենք Քրիստոնեաներս այսօր հին օրերու Ամբակումին նման կ'ըսպասենք որ տեսնենք թէ Աստուած ի՛նչ պիտի խօսի մեզի, արդեօք կարելի չէ՞ որ յայտնուի մեզի թէ պատերազմը Աստուծոյ նպատակներուն ձախողումը չնշանակեր, այլ թէ անոնց գործադրման մէկ մասն է եւ Աստուծոյ վերանորոգման գործին առաջնորդող անհրաժեշտ քանդումը։ Թերեւս խորհած ենք թէ մեր պարագին էր Նոր Երուսաղէմը հոս երկրի վրայ կանգնել մեր ճիգերով ու իմաստութեամբ, մինչդեռ Պատմոսի Տեսաւնողը տեսաւ թէ այդ քաղաքը երկինքէն Աստուծմէ կ'իջնէր։ Մեր յոյսն էր թէ Աստուծոյ թագաւորութիւնը անչշուկ եւ սայդ պիտի աճէր, բարգաւաճէր, բայց գիրքերը կը խօսին ամպրոպ եւ խաւարի, ահաւոր յանկարծականութեամբ հասնող աշխարհաւեր սասանութիւններու վրայ։ Նորանոր բաներ սորվելու պատրաստութիւն մշակելու ենք, մանաւանդ սրտի մաքրութիւն, քանզի սրտով մաքուրները միայն կարող են զԱստուած տեսնել։

Երբ Ասիզեցի Սբ. Փրանչիսկոսի հարցուեցաւ թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս այնքան չատ գործ ի գլուխ կը հանէր, սապէս պատասխանեց. «Ես ալ խորհած եմ ատոր վրայ. սա կը թուի պատճառը։ Տէրը վերէն երկինքէն երկրի վրայ նայեցաւ ու ըսաւ. 'Ո՞ւր կրնամ գտնել արդեօք ամէնէն ակար, ամէնէն պզտիկ եւ ամէնէն նուաստ մարդը երկրի վրայ։' Եւ ահա զիս տեսաւ ու ըսաւ. 'Դուա՛յ, ասոր միջոցով պիտի գործեմ։ Ան պիտի չհպարտանայ։ Պիտի հասկնայ թէ ես գինք կը գործածեմ միմիայն իր վիճակութեան ու անկարեւորութեան պատճառով։'»

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՕԹՔ

Նայեցայ Տէր քաղեղաբ. ողբմութիւնքեմբ քո չեր կըզպաքաոա և ի փառաբանէն անուանդ քոմ արբոյ։ Տէր զբութիւնդ, խաղաղացո զանձինս մեր յամենայն ապրանայական խոովութենէդ և յաշխարհական զբօսանաց։ Զհրեշտակ խաղաղութեան քո առաքեա առ մեզ, որ եկեալ պահեսցէ զբեզ անխռովս ի տուն և ի գիշերի, յաքինութեան և ի հանգստեան մերոմ։ Որպէս զի քաղեղապաշտութեամբ և արժանաւորապէս եղ՝ Տեառնդ ծառայելով ի կեանս յաւուրկ, ժամանեսցուք յաւիտենական երկինդ արքայութեան քոյ, զոր պարգեւեցեր ի սկզբանէ աշխարհի արբոյ քոյ։ Եւ ընդ նոսին գոհանալով փառաւորեսցուք զՀայր և զՈրդի և զՍուրբ Հոգիդ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՄԵՐ ՄԵԶԻ ԸՐԱՒԸ

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻԱ ՁԷՊԷՁԵԱՆ, ՄԱՐԱՇ

Երբ ակնարկ մը նետենք մեր անցեալ և ներկայ կեանքին, կրնանք տեսնել թէ տարբեր տեսակէտներով մեր կեանքը կորուստներ եւ վնասներ կրած է, բայց ինծի կը թուի թէ միշտ մեծագոյն վնասը մենք մեզի ըրած ենք։ Եթէ քննենք մեր մարմնաւոր, մտաւոր եւ հոգեկան վիճակը, պիտի տեսնենք թէ կան վէրքեր, որոց միակ պատճառը մենք եղած ենք։

Մարդկային կեանքի էջերը այսպիսի օրինակներով լի են։ Ինքզինքը վիրաւորողներ եւ ինքզինքը կորնչացնողներ բազում են։ Բայց ցաւալին այս է որ մեր վէրքերուն պատճառը չէ թէ մեզի՝ այլ ուրիշներու կը վերագրենք։ Մենք տակաւին ըստ արժանւոյն չենք որուած սա առածը որ կ'ըսէ, «Ուրիշներու քիզի ըրածէն մի վախնար, այլ միշտ վախցիր քու ըրածէդ։»

Մեր ներքին մարդը վնաս չկրնար կրել ուրիշներէ։ Մենք ենք որ մեր փառքը վառ պիտի

պահենք, եւ կամ պիտի չիջուցանենք զայն։ Մենք այս կեանքի չաւղէն անցած առեններս կա՛մ անուշահոտ ծաղիկներ սփռելով խնկաւէտ բուրաստաններ պիտի յօրինենք մեր չորս կողմը, եւ կա՛մ չոր ու ցամաք անապատներ ու փշալից մացառաստաններ պիտի ստեղծենք։

Մեր՝ մեզի հասուցած կորուստները չեն կրնար բաղդատուիլ ուրիշ ոեւէ կորուստի հետ։ Տես սա գեղատի երիտասարդը։ Ան եկած է Յիսուսի որ տեղեկութիւն առնէ երկնային արքայութիւնը ժառանգելու մասին։ Բայց յետոյ աւելի կ'ընարէ վայելել իր հարստութիւնը քան թէ երկնային արքայութիւնը, եւ այսպէս կը մեկնի Յիսուսի քովէն։ Ահաւասիկ մեծ կորուստ մը զոր այս երիտասարդը պատճառեց ինքն իրեն։

Նայէ Անանիայի եւ Սափիրայի։ Սահմանուած գումար պահեցին արտի դրամին մէկ մասը, եւ այսպէս իրենք զիրենք կորսնցուցին։ Յիրաւի մարդուն իր ձեռքովը ըրած կորուստները չատ անգամ անդարմանելի են։

Դիտէ արտասուքի դառն չիթեր թափող Պետրոսը։ Այն ի՛նչ հալածանքներ կրեց. զինքը սիրողներէն եւ ատողներէն զանազան անբուժելի վէրքեր ստացաւ, բայց անոնք բոլորը առժամեայ վէրքեր էին. իսկ իր սիրելի Տէրն ու Փրկիչը ուրանալն էր որ ճմլեց ու ճզմեց իր սիրտը։ Ահաւասիկ ինքզինք վիրաւորող անձ մը։

Տես իր ծերունի հայրը խաբող Յակոբը։ Ան չատ բաներու մէջ իր ցանածը հնձեց, քանի որ ուրիշներէն խաբուեցաւ. բայց իր վէրքը, սրտին կսկիծը, ուրիշներուն զինք խաբելը չէր, այլ առենօք իր խաբէութիւն ըրած ըլլալը մասնաւորապէս էր։ Դիտէ նաեւ քաջարի Դաւիթը։ Գետին կը փռէ ան հսկայ Գողիաթը եւ կ'ազատի Սաուղի թակարդներէն։ Բազմաթիւ պատերազմներու մէջ յաղթութիւն կը չահի։ Բայց ան ալ ինքիրմէ կը յաղթուի եւ ինքզինքը կը վիրաւորէ, եւ զիչեր ու ցերեկ յորդառատ արցունքներ կը թափէ։ Ոչ ոք, բայց ի իրմէ, կընար Դաւիթը վիրաւորել այսքան սաստկապէս։

Մենք չատ անգամ նման ենք այն պիղծ ոգի ունեցող մարդուն, որուն մասին կը կարդանք. «Իր մարմինը կը ճեղքռտէր քարերով» (Մարկ. Ե. 5)։ Երբ մենք իւրաքանչիւրս կը քննենք մեր կեանքը, քանի՞ վէրքեր կը գտնենք որոնց պատճառը մենք եղած ենք։ Թերեւս մեզմէ ոմանք, Քրիստոսէ հեռու թափառական, տարիներով վիրաւորեալ մնացած են, բայց չեն դիմած Յիսուսի, որով կարենան հանգիստ եւ բժշկութիւն գտնել։

Այս մասին փոքրիկ դէպք մը պատմել կ'ուզեմ։ Անգղիոյ մէջ գտնուած ժամանակս օր մը մեծկակ թիթեռնիկ մը եկաւ սենեակս, եւ ապակին անդին բաւական թափառեցաւ, բայց դուրս ելնելու ճամբայ մը չկրցաւ գտնել։ Ես չատ փափաքեցայ որ զինք ազատեմ։ Պատուհանի փեղկերը բացի եւ առանց անոր ցաւ պատճառելու զանիկա դուրս հանել աչխատեցայ, բայց ես որքան թիթեռնիկին մօտեցայ, ան այնքան ինծմէ հեռու փախաւ։ Շատ կերպեր խորհեցայ զինքն ազատելու համար, բայց ի զուր։ Վերջապէս ձգեցի զայն ինքնիրեն։ Հետեւեալ օր տեսայ որ թիթեռնիկը մեռած գետինն ինկած էր։ Երբ անոր մօտեցայ եւ զայն կը դիտէի, ինքնիրենս ըսի, «Ով թիթեռնիկ, դուն քեզի ըրիր, դուն քեզ մեռուցիր։»

Շատ անգամ մենք այս թիթեռնիկին պէս ապակին անդին կը թափառինք, եւ չենք դիտեր թէ ձեռք մը կայ որ մեզ ազատել կ'ուզէ, եւ կրնայ ազատել։ Եւ այսպէս մենք զմեզ չարաչար կը տանջենք. մենք զմեզ կը վիրաւորենք, մենք զմեզ կը կորսնցնենք։ Ու մեր վէրքերը մենք չենք կրնար դարմանել։ Դիմենք ուրեմն Յիսուսի մեր կրած կորուստներուն համար։ Մեր ամենազէտ եւ ամենակարող բժիչկին երթանք մեր վէրքերէն բժշկուելու համար։ Եւ այլեւս մենք զմեզ չվիրաւորենք, մենք զմեզ չկորսընցնենք։ «Ով Իսրայէլ, դուն քեզ կորսնցուցիր, բայց քու օգնութիւնդ ինծմէ է» (Ովս. ԺԳ. 9)։

ՅԻՍՈՒՍ ԵՒ ՊԵՏՐՈՍ

(Կիրակնօրեայ Դպրոցի Դաս, Նոյ. 15)

Մարկ. Ժ.Դ. 53, 54, 66—72

Երբ Յիսուս Գեթսեմանիի պարտէզէն Անանայի որդիներուն ամարանոցը տարուեցաւ, աչակերտներէն երկուքը, Պետրոս եւ Յովհաննէս, անոր ետեւէն գացին ապահով հետեւութենէ մը։ Երբ զինուորները ամարանոցին դուռը հասան, Պետրոս դուրսը մնաց, բայց Յովհաննէս ներս մտաւ, ոչ թէ վասն զի իր ընկերներէն քաջ էր, այլ վասն զի տեսակ մը ընտանութիւն ունէր քահանայապետին հետ։ Ինչ

ընտանութիւն կրնար ըլլալ Գալիլեացի ձկնորսի մը եւ այն հպարտ ազնուապետականին հետ, որ կ'արհամարհէր հասարակ ժողովուրդը իր ոտքերուն տակի փոշիին նման։ Վաղմի նկարագրութենէ մը, ուր Յովհաննէս իբրեւ խոյրակիր քահանայ կը ներկայացուի, հետեւցած է թէ ան, թէպէտ գիւղացի ձկնորս, քահանայական սերունդէ էր։ Սակայն տարակուսելի է որ Անննա այդպիսի իրաւունք մը պիտի ճանչնար։ Եւ այդ արդարեւ նկարագրութիւնը ոչ այլ ինչ է բայց եթէ այլաբանական արտայայտութիւն մը այն պատկառանքին, որ ի հնումն կ'ղգացուէր հանդէպ Յովհաննու, Տէրոջ այդ ճշմարիտ քահանային։ Շատ հրապոյր ունի հին աւանդութիւն մը, որու համաձայն Յովհաննէս «իր ձկնորսական արհեստով» ծանօթ էր քահանայապետին։ Որովհետեւ ինք Գալիլեայի Մովսէն վրայ քիչ մը ընդարձակ չափով ձկնորսութիւն ըրած էր իր Զերեդէոս հօր եւ Յակոբոս եղբօր հետ, չատ կարելի է որ առեւտրական յարաբերութիւն ունէր քաղաքին հետ եւ ի մէջ այլոց ձուկ կը հայթայթէր Անննայի։ Այսպէս յաջողեցաւ գաւիթը մտնել յիշատակելի այն դիչերը։ Անշուշտ իր առաջին այցելութիւնը չէր այս։ Շատ անգամ գացած էր հոն զործի բերմամբ։ Դռնապանուհին կ'ընդունէր զինք առանց վարանման եւ բոլոր ծառաներէն կը բարեւուէր։

Պետրոս այսպիսի անցագիր չունէր, մանաւանդ Մաղքոսի վրայ իր յարձակումէն ետեւ պատճառ ունէր վրիժառութենէ վախնալու։ Դրան դրսի կողմը դէգերեցաւ մինչեւ որ Յովհաննէս, իր ընկերը միտք բերելով, դռնապանուհիին մօտ բարեխօսեց եւ զայն ներս առնել տուաւ։ Երբ ներս մտաւ ան, աղջիկը ուշադրութեամբ նայեցաւ անոր ու ըսաւ, «Դուն ալ այս մարդուն աշակերտներէն ես, այնպէս չէ՞։» Անմիջ հարցում էր այս, հետաքրքրութենէ միայն բխած, եւ եթէ Պետրոս հաստատէր կամ միայն լուռ մնար, գործը չէր երկարեր։ Բայց ան խելակորոյս եղաւ վախէն ու «Ոչ, չեմ» բառերը թռցուց բերնէն եւ չփոթած դէպ ի դաւիթը վազեց։ Անսովոր կերպով ցուրտ էր այդ գիչեր, եւ ծառաները կրակ վառած ու ատնոր չուրջ խմբուած էին։ Պետրոս ալ, անվըրդով երեւելու անձկութեամբ, խումբին քով գնաց եւ տաքնալ սկսաւ անհուսութեան երեւոյթով որ սակայն կատարեալ չէր։

Յիսուս ներս տարուեցաւ Անննայէ քննուելու համար։ Մինչ վերը այդ քննութիւնը տեղի կ'ունենար, Պետրոս դուրսը դաւթին մէջ կը հարցաքննուէր։

Դռնապանուհին չարաճճի մէկն էր։ Դիտեց իր հարցուփէն Պետրոսի խռովիլը եւ քիչ յետոյ երբ կրցաւ իր տեղէն հեռանալ՝ մօտեցաւ կրակին չուրջ կազմուած խումբին եւ կծկտող մարդը ցոյց տալով ըսաւ. «Ա՛ս ալ անոնցմէ է։» Սմքն աչք Պետրոսի կողմ դարձաւ։ Ան ուրացաւ, բայց իր ուրացումը անօգուտ էր։ Իր հիւսիսային լայն չեչոը համոզեց զանոնք։ «Ճիրաւի դուն ալ անոնցմէ ես,» գոչեցին խումբ մը ձայներ, «վասն զի քու ղրուցուածքդ ալ քեզ կը մատնէ։» Հարկաւ անոր Գալիլեացի ըլլալէն չէր հետեւեր անպայման թէ Յիսուսի աշակերտ էր ան։ Սակայն նչմարեցին անոր վրդովումը, եւ ուրիշ քան չունենալով լաւ զուարճութիւն մը սեպեցին նեղել զայն։ «Չե՛մ,» աղաղակեց ուժգնապէս, «չեմ դիտեր դուն ի՛նչ կը խօսիս։» Դժբախտաբար հոն գտնուեցաւ քահանայապետին ծառաներէն մէկը, Մաղքոսի ազգական, որ Գեթսեմանի պարտէզին մէջ ներկայ եւ Պետրոսի մոլեգին յարձակման ականատես եղած էր։ Փութով պատասխանեց անոր, «Չէ՞ որ ես քեզ տեսայ պարտէզին մէջ անոր հետ։» Խեղճ Պետրոս նեղը ինկաւ։ Դիմեց յուսահատներու հնարքին։ Իր ձկնորսական օրերու ունակութիւնը, որ վերջին երեք տարիները թմրած էր, վերակենդանացաւ։ Ուստի եւ սկսաւ անիծել ու երդում ընել՝ ըսելով թէ «Ես այն մարդը չեմ ճանչնար։»

Ճիչա այդ միջոցին հաւը խօսեցաւ։ Այդ ձայնը զոպեց զՊետրոս։ Ծիչեցուց անոր՝ այն դուչակութիւնը զոր Տէրն ըրած էր վերնատան մէջ։ «Հաւախօսէն առաջ քանիցս պիտի ուրանաս զիս։» Ի լրումն անոր ամօթին, Յիսուս այդ պահուն ձեռքերը տեին կապուած՝ գաւիթ հանուեցաւ Կայիափայի տարուելու եւ դատուելու համար։ Լսած էր անոր ուժգին չարամաղթութիւնները եւ բիրտ ուրացումը։ Եւ երբ Պետրոս խղճէն խայթուելով կանգ առաւ եւ իբրեւ յանցաւոր իր չուրջ նայեցաւ, իր Տէրը նչմարեց։ Յիսուս գլուխը տեին դարձնելով իր անհաւատարիմ աշակերտը կը դիտէր։ «Պետրոսի նայեցաւ,» եւ այդ նայուածքը հալեցուց անոր սիրտը։ Պետրոս իր երեսը ծածկեց իր վերարկուով, հեռացաւ փութով դաւիթէն եւ լացաւ դառնապէս։

ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՌԻՄԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

Երկրորդ դարու պատմուքիւն մը

Ներկայ թուով կը սկսինք հրատարակել այն պատմուքիւնը որուն ակնարկած էինք անցեալ շաբթու մեր խմբագրական առաջին յօդուածին մէջ։ Այս պատմուքիւնը հիմնուած է պատմական իրողութիւններու վրայ, եւ շատ կենդանի գոյնով կը պատկերացնէ այն կեանքը, որով տասնեւուքը դար առաջ կ'ապրէին հեթանոսներ եւ Քրիստոնեաներ, թէ՛ բարձր եւ թէ՛ խոնարհ դասակարգերու պատկանողներ, Հռովմի ինչպէս նաեւ Ասիոյ եօթը եկեղեցիներուն սահմաններուն մէջ։ Անգղիացի հեղինակուհին գրած է իր այս գիրքը պարզ բայց յանկուցիչ ձեւով մը, եւ իր այս երկասիրութեամբ կ'աւանդէ դասեր որոնք շահեկան եւ օգտակար են թէ՛ դեռահասներու եւ թէ՛ չափահասներու համար։ Խմբ. Ազեթ.

ԳԼՈՒԽ Ա.

Արեւը մղձմիկ կը խոնարհէր բլուրներուն ետեւը։ Արիչիայի գեղեցիկ հովտին մէջ տուներն կ'երկննային մինչեւ բլուրներուն ստորոտը, եւ գիշերն արդէն իջած էր անտառներուն մշտադալար կաղնիներուն ու անկենիներուն վրայ։ Բայց հակառակ օրուան հետզհետէ տաքժամնելուն՝ արտասովոր իրարանցում մը կար ամէն կողմ։ Հովտին բնակիչները, փոխանակ իրենց տուները քաշուելու, տօնական զգեստներ հագած դուրս կ'ելլէին իրենց ձեռքերն ուռնենալով կողովներ ու ծրարներ, որոնց մէջ կային այծի կաթէ չինուած պանիր, չոր արմաւ, չոր թուզ եւ կարկանդակներ ու դարիէ հաց։

Այս համեստ դասակարգի ժողովրդեան մէջ տեղ տեղ կը տեսնուէին նաեւ չքեղ պատգամակներ որոնց առջեւէն գերիներ կ'երթային։ Ամբողջ բազմութիւնը մէկ ճամբու մը կը հետեւէր, արուարձաններէն մայրաքաղաք տանող ճամբուն։ Հոս կը տեսնուէին այրեր, կիներ՝ իրենց պզտիկները գրկած, նաեւ ազնուական տիկիններ՝ որոնք իրենց ոտքը պիտի չուզէին դնել հասարակ ժողովուրդին քալած ճամբուն վրայ։ Ամենք միեկնը մէկ նիւթի մը վրայ՝ կը խօսէին, մէկ նպատակի մը հասնիլ կը ջանային, այդ էր նոյն իրիկունն իսկ ժամանել Յալավական Ամփիթեատրոնը, որպէս զի յաջորդ օրուան խաղերը տեսնելու համար տեղ գրաւելու կարող ըլլային։ Թէեւ այդ ահաղին չէնքը — որ այսօր Կոլոսէոն կը կոչուի — կրնար ութսուն հազար հանդիսական պարունակել, սակայն այս անգամ յայտնի էր որ հարիւրաւորներ տեղ չգտնելով պիտի ստիպուէին յուսախաբ ետ դառնալ։

«Մա՛յր, իրօ՞ք առիւծը չատ կատաղի պիտի ըլլայ,» հարցուց փափկիկ խարտեաշ աղջնակ մը, խօսած առնը վախը ծածկել ջանալով։

«Յուլիանէն առիւծէն կը վախնա՛յ կոր, պիտեմ,» ըսաւ եղբայրը ծաղրելով, եւ աւելցուց, «ան մեզի չի կրնար մօտենալ, խենդուկ աղջիկ, միայն չար Քրիստոնեաներուն կրնայ դպչիլ։»

«Օն, օն, տղաք,» ձայնեց հայրը, «աճապարելու ենք, եթէ ոչ՝ քաղաքին դռները կը գոցուին, ու մենք ալ վաղուան խաղերէն բան մը չենք տեսներ։»

Այս այգեպանին ընտանիքին քովէն կը յառաջանար պատգարակ մը, որուն մէջ նստած երկու տիկինները հետեւեր էին փոքր տղայոց խօսակցութեանը։

«Արդեօք մե՞նք ալ, մեր առաջին անգամ երթալուն, այսքան փափաքով զացի՞նք,» ըսաւ Յալավիա, երկու քոյրերուն մեծը։

«Անշուշտ,» պատասխանեց միւս քոյրը զուարթութեամբ, «ես հիմա ալ փափաքով կ'երթամ տեսնելու վաղուան մեծ տեսարանը։ Սովորական բաներ են կառաբշաւներն ու ըմբըշամարտները, բայց չատ տարիներէ ի վեր առիւծին վեցեակ մը Քրիստոնեաներու հետ կըռուելուն պէս տեսարան մը տեսած չէ Հռովմ։»

«Արդարեւ,» ըսաւ Յալավիա, «Ամփիթեատրոնին բեմին վրայ քնաւ տեսած չունիմ Քրիստոնեաները։ Տրայիանոս կայսրը օրէնք մը դրաւ, որով միայն Հռովմի օրինաց դէմ գործող Քրիստոնեաները կրնային պատժուիլ, եւ ուստի երբ ժողովուրդը փափաքէր այդ մարդիկը առիւծին տալ՝ անոնց տարբեր աստուածներ պաշտելուն համար, կառավարիչները կարող չէին յայտնել անոնց փափաքը։»

«Իրաւ որ կարծես բնաւ ուղիղ չէ որ Քրիստոնեաները այդքան խստօրէն պատժուին, պարզապէս որովհետեւ Հռովմի աստուածներէն տարբեր աստուած մը կը պաշտեն։ Սերապիս ալ Հռովմի աստուած չէ, սակայն մեր վերջին կայսրը չքեղ տաճար մը կանգնել տուաւ անոր նուիրուած, ու հիմա հոս նորաձեւութիւն դարձած է Սերապիսն ալ Իսիսին հաւասար յարգելն ու պաշտելը։»

«Ոչ, Սիսիտոնա, Քրիստոնեաներուն ատելութեան պատճառը անոնց կրօնքը չէ, այլ անոնց պաշտելակերպը։ Մենք, իրաւ, ունինք մեր ընդհանուր խորհուրդները, սակայն կ'ըսուի թէ այս ատորին Քրիստոնեաներուն մէջ չտեսնուած ու չլսուած խայտառակութիւններ տեղի կ'ունենան։ Նոյն իսկ անմեղ տղաք խաբուելով իրենց ժողովներուն կը տարուին ու իսպառ կ'անյայտանան։»

Սիսիտոնա սարսռալով ըսաւ, «Երեւակայել ծլամինիայիդ պէս անուշիկ ու անմեղ փոքրիկներ որ չարչարանքի կ'ենթարկուին։ Երանի թէ այդ Քրիստոնեաներն ամէնքն ալ բռնուին եւ նետուին առիւծներուն առջեւ եւ կամ Տիբեր գետին մէջ։»

Երիտասարդ կինը քրոջը յուզումը տեսնելով խնդաց, եւ ըսաւ, «Ալ վախ չկայ որ Քրիստոնեայ դառնաս, հէ։»

«Աստուածները պահեն մեզ որ չըլլայ թէ Հռովմայեցի կին կամ աղջիկ մը այդ անիծեալ աղանդին դառնայ։ Ինչ կը խորհիս, Ծլամինիուս,» աւելցուց Սիսիտոնա պատգարակին վարագոյրը վերցնելով ու խօսքը ուղղելով երիտասարդի մը որ իրենց քովէն ընթացող կառքին մէջ նստած էր, «Ծլաւիա պէտք կը տեսնէ զիս զգուշացնել այդ անպիտան Քրիստոնեաներուն աղանդէն։»

«Լռէ՛, լռէ՛, քոյր իմ,» պատասխանեց երիտասարդը խնդալով. «այդ նիւթին վրայ կատակ մի ըներ, քեզ չի ճանչցողներ լսելով կրնան կատակիլ թէ իրօք զգուշացուելու պէտք ունիս, եւ այդպիսի կասկած մը ամէնուս գլխուն փորձանք կրնայ բանալ։» Եւ կամացուկ մը դարձաւ նայեցաւ իր քովի նստող մարդուն։

Սիսիտոնա չփացած պզտիկ տղու մը պէս չրթունքները դուրս ցցեց, եւ ըսաւ, «Բարեկամներս իմ մասիս մտահոգ ըլլալու պէտք չունին։» Բայց այս ըսած ատեն կառքին մէջ նըստող միւս երիտասարդին նայեցաւ։

«Ազնիւ Սիսիտոնան այդ մասին մեզի որեւէ անձկութիւն պիտի չպատճառէ, ատոր վստահ եմ,» ըսաւ այդ անձը։

«Բնաւ խօսք չեմ տար, բնաւ,» յարեց օրիորդը չարաճճիօրէն։

«Ուրեմն,» ըսաւ Ծլամինիուս իր կնոջը նայելով սիրալիր, «ուրեմն իմ Ծլաւիաս պէտք է հոգ տանի իր կամակոր պզտիկ քրոջը։»

«Հոգս թող այդ ըլլայ,» պատասխանեց, «բայց ուշ չլինք մնար, արդէն կը մթնէ։»

«Այնպէս է, խօսելով կ'ուշանանք, եւ կը ստիպուինք ամբողջ դիշերը քաղաքին պատին դուրս անցնել։» Գերիներն ու ձիերը արագացին իրենց գնացքը, վասն զի արդէն լեցուն քաղաքին մէջ դիշերուան համար իջեւան պէտք էր գտնէին։

Այս պահուն Հռովմի փողոցները լեցուն էին բազմութիւններով որ դէպ ի Գոլոսէոն կ'երթային կամ կը վերադառնային։ Շատեր որոնք զբաղման բերմամբ կամ ուրիշ պատճառներով յայնօրդ օրուան խաղերուն ներկայ պիտի չըլլային, գոնէ բան մը տեսած ըլլալու համար կ'երթային առիւծը դիտել որ Ամֆիթեատրոնին մօտ վանդակի մը մէջ պահուած էր։ Իսկ ուրիշներ որ տեղ գրաւելու կարող եղած էին լուսնկին լոյսին մէջ փայլփլող ճերմակ մարմարիոնէ այդ նստարաններուն վրայ, արդէն իսկ խնդուած էին չէնքին տարբեր մուտքերուն առջեւ։ Անոնք զբաղած էին գրաւ բռնելու այս կամ այն ըմբիշին վրայ եւ կամ կը խօսէին խաղերուն յաւելուածական տեսարանին վրայ։ Ամբոխէն ոմանք փափաք կը յայտնէին որ կայսրը հրաման տար որ Քրիստոնեաները դիմուած ըլլան, որպէս զի անհաւասար պայքարը երկարէր, իսկ ուրիշներ կը փափաքէին որ մէկիկ մէկիկ բերուէին անոնք առիւծին առջեւ։ Սակայն ոչ մէկը կը համարձակէր բերնէն կարեկցութեան կամ գութի խօսք մը հանել այդ տարաբաղդ մարդոց համար։

Այս ամբոխը կը բաղկանար աղքատ դասակարգի մարդերէ, բուրդ սանտրող ու ներկողներէ, խաղախորդներէ եւ քարահատներէ (քարահանքի աշխատաւոր)։ Քարահատները մեծամասնութիւն կը կազմէին եւ անոնցմէ մէկ քանին երբ լաւ մը ճչդեցին թէ Ամֆիթեատրոնին ներքեւ գտնուող գետնափոր խուցերէն որո՛ն մէջ էր որ բանտարկուած էին յաջորդ օրուան

ղոհերը, կամայ մը թողուցին այն անցքը ուր կայած էին եւ գացին չէնքին դէպ ի մէս կողմը, ուր քնաւ մարդ չկար։ Երբ վստահ եղան թէ ղիրենք լսող կամ տեսնող չկար, ա-նոնցմէ մէկը մօտենալով երկաթապատ դրան՝ լսելի փափսուքով մը ըսաւ, «Քաջուքիւն, եղբայրներ ու քոյրեր, Աստուած ձեր մօտ պիտի ըլլայ։»

«Այո, աւելի մօտ՝ քան հանդիսականները կամ առիւծը,» պատասխանեց ներսէն զուարթ ու հաստատ ձայն մը, «վասն զի ահա Ան մեր հետն է հիմա ալ եւ կը լուսաւորէ այս մութ խուցը իր ներկայութեամբ։»

«Փառք Աստուծոյ,» պատասխանեցին դուրսինները եւ ալ աւելի մօտեցան դրան որպէս զի ներսը խօսուածներէն բան մը չի կորսնցնեն։ Անոնցմէ մէկը վազեց լուր տալու ուրիշ հաւատացեալներու թէ բանտը գտած էին։

Քանի մութը կը կոխէր՝ այնքան կ'աւելնար Ամփիթատրոն դիմողներուն թիւն եւ աղմուկը։ Ամէնքը միաբերան կը գովէին իրենց նոր կայսրը, Մարկոս Աւրեղիոս, որ իր գահակալութեան առթիւ խոստացեր էր ժողովուրդին գոհացում տալ ու Քրիստոնեաները մէջտեղէն վերցնել։ Ամէն մարդ այնքան զբաղած էր այս նիւթով որ քնաւ չի նշմարուեցաւ այն փոքրիկ խումբը հեղ ու լռիկ երեւոյթով մարդոց որ ամբոխին հետ կը յառաջանային ճամբուն եղերքներէն քալելով։

Վերջապէս հասան Կոլոսէոնը, բայց փոխանակ միւսներուն պէս դէպ ի ծուխէին մոբնչած կողմը երթալու, ասոնք յառաջացան դէպ ի խուց մը, ուրկէ բոլորովին տարբեր ձայներ կը լսուէին։ Քրիստոնեաներուն պզտիկ խումբը, խուցին մէջէն ու դուրսէն, իրենց ձայները միացուցած՝ ներդաշնակօրէն հոգեւոր երգ մը կ'երգէին։ Դուրսի խումբին մէջ կը գտնուէր Հռովմայ Քրիստոնեաներու հօտին եպիսկոպոսը, Վիքթոր։ Երբ երգը վերջացաւ, Վիքթոր մօտեցաւ բանտին, եւ թէեւ երկաթ վանդակօրմը իր գլխէն բարձր էր, սակայն կրցաւ ներսինները լսելի ձայնով խօսիլ հաւատքի, յոյսի ու քաջալերանքի խօսքեր։ Մարտիրոսութեան փառքն այնքան պերճախօս կերպով ներկայացուց որ դուրսինները գրեթէ նախանձեցան ներսիններուն։ Ասով հանդերձ բանտարկեալներուն կրելիք չարչարանքը պզտիկ բան չէր, վասն զի քանի մը ժամէն ոչ միայն կատաղի առիւծը պիտի ուննայնային իրենց դիմաց, այլ նաեւ հազարաւոր հանդիսականներուն նախատինքն ու ծաղրը։

Երգ մը եւս երգուելէ վերջ, Եպիսկոպոսը դարձեալ մօտեցաւ դրան ու սկսաւ աղօթել։ Ան աղօթեց բանտարկեալներուն համար, որպէս զի Աստուած անոնց հետ ըլլար, ինչպէս որ Դանիէլի հետ եղեր էր, եւ կամ առիւծին բերանը գոցէր ու կամ մահուան տանջանքներէն զիրենք չուտ ազատէր։ Աղօթեց Հռովմայ Քրիստոնեայ եկեղեցւոյն համար, ու նաեւ այդ պռոչտող, կռուող, կատաղի բազմութեան համար որ ծարաւի էր իրենց արեան. աղօթեց որ անոնք գտնան զեւերու պաշտամունքէն եւ սորվին պաշտել կենդանի Աստուածը, աղօթեց որ նոյն իսկ վաղուան այս ղոհաբերութենէն չատեր ազդուին ու զԱստուած ճանաչեն։

Կէս գիշերուան աստեղազարդ երկինքին տակ Քրիստոնեաներուն խումբը հետզհետէ աստուարացաւ, մահուան երկիւղը վերցաւ ա-նոնց մէջէն, եւ ահա կոչտ ու ողբմալի երեւոյթով այս մարդիկը հոգիով ուրախ էին յաւիտենական փառքին համար։ Այնպէս որ դերերը փոխուեցան, եւ խուցին մէջինները սկսան քաջալերել դուրսինները։

Վերջապէս վերջին խօսքերը խօսուեցան, ղոհերը ինչ որ ունէին ըսելիք հեռաւոր բարեկամներու, ըսին. թէեւ գիրար կարող չէին տեսնել, սիրոյ քաղցր խօսքեր փոխանակուեցան երկուստեք։ Երբ այգուն առաջին ցոլքը վարդագունեց արեւելքի ամպերը, ամէնքը ցրուեցան վշտագին ու յուզուած։

Անոնցմէ չատեր գացին իրենց առօրեայ զործերուն։ Քարահատները ուղղուեցան դէպ ի բլուրները կամ դէպ ի Դարթամոկ կոչուած դեղնափոր դերեզմանները։ Այս գեղնափոր խուցերը Հռովմայ աղքատ դասակարգէն կը գործածուէին իբր դերեզման։ Բայց այս մինչեւին ուրիշ գործածութիւն մ'ալ ունէին այդ խուցերը, վասն զի Քրիստոնեաներն, հալածանքէ զերծ մնալու համար, անոնց մէջ կը կատարէին իրենց պաշտամունքը։ Քարահատներուն մէջ Աւետարանը արագ կը յառաջանար, եւ միայն անոնք գիտէին այդ գեղնափոր խուցերուն զարձզարձիկ ճամբաները, եւ այսպէս Քրիստոնեաներուն գաղտնիքը լաւ պահուած էր։

Բանտին առջեւէն վերադարձող Քրիստոնեաներէն չատեր դէպ ի այդ գեանափոր եկեղեցին ուղղեցին իրենց քայլերը, եւ մինչդեռ հակառակ Հռոմի դրօշազարդուած կը տեսնէր օրուան հանդէսը, մինչ կառքերը կը սուրային եւ փողերը կը հնչէին, ասոնք կ'աղօթէին իրենց ընկերներուն համար որ անոնց քաջութիւնը չի պակսի, ու կայսեր ու իր ժողովուրդին համար՝ որ անոնք ալ Աստուծոյ դառնան։

(1)

Ի՛ՆՉ ԳԻՏԵՆՔ ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ՎՐԱՅ

ՓՐՈՖ. Ի. Պ. ՈՒԱՔՍԸՆ
(Ուսուցիչ Անգլ. գրականութեան, Բոպրթ Գոլէճ)

3.

Ահաւասիկ Շէյքսփիրի կեանքը լաւագոյն խուզարկութիւններով ստացուած ծանօթութիւններու համաձայն նախ քան չհեկեկան այն գիւղը, զոր Նէպրասքայի Համալսարանէն Ամերիկայի նշանաւոր ուսումնական Տր. Ուալէս քանի մը տարի առաջ երեւան հանեց՝ իր կնոջ հետ մէկ միլիոնէ աւելի ձեռագիր պրպտելով Լոնտոնի յիշատակարաններու դիւանին մէջ եւ վերջապէս յաջողելով գտնել Շէյքսփիրի ի Լոնտոն բնակութեան նկատմամբ ամենաթանկագին վաւերագիր մը, որ անոր քաղաքային կեանքին վրայ մեր ունեցած անձնական միակ տեղեկութիւնն է վճռական։ Այդ վաւերագիրը արձանագրութիւնն էր դատի մը, որու համար Շէյքսփիր դատարան ներկայացած էր իբրեւ վկայ։ Իր ստորագրութիւնը, ցարդ գտնուածներուն վեցերորդը, դրուած էր այդ վկայութեան տակ։ Կ'երեւի թէ Շէյքսփիր 1598է մինչեւ գէթ 1604 իբրեւ վարձուոր բնակեցաւ Ֆրանսացի կեղծամագործի մը տան մէջ Սիլվըր եւ Մընքուէլ փողոցներուն անկիւնը։ 1604ին կեղծամագործին դատեր եւ անոր աշակերտին ամուսնութիւնը կարգադրեց։ 1612ի Մայիսին վկայութիւն տուաւ դատի մը մէջ զոր փեսան բացաւ դրամօժիտին չվճարուելուն համար։ Հաւատարիմ իր նկարագրին՝ երկու կողմերուն վրայ ալ լաւ խօսեցաւ եւ հեչտօրէն մոռցաւ օժտին քանակութիւնը, որով դատարանն ալ չկրցաւ վճիռ մը տալ։ Շէյքսփիրի ամենօրեայ յարաբերութիւններու կարգին մէջ այս պատկերին գլուխ մասնաւոր արժէք մը չունի։ կը ծառայէ միայն ճշտել սա կէտը թէ ինչ Լոնտոն կը բնակէր իր մեծագոյն թատերախաղերը պատրաստելու միջոցին։ Հինէրի եի մէջ, զոր Մընթճոյներու հետ իր բնակութեան առաջին տարիներուն կրեց, երեւցող Ֆրանսերէն խօսակցութիւնը հաւանօրէն իր Ֆրանսերէն լեզուի առաջին դասերուն հետեւանքն էր։ Այդ թատերախաղին մէջ մինչեւ իսկ Մընթճոյ անունը կը գործածէ։

Այս է ուրեմն վերջին բանը զոր պիտենք աչխարհի գրական մեծագոյն հանճարին կեանքին վրայ։ Հանճարի նկատմամբ ժողովրդական եղած ըմբռնումին հակառակ ցոյց տուաւ թէ ինք իր հայրենակիցներուն ընդհանրութենէն ամենեւին տարբեր չէր փառասիրութեան կամ աչխարհային տենչերու իմաստ։ Բնութեամբ պարզ էր եւ սիրելի, նկարագրով պարկեչտ ու ժիր. իբրեւ հեղինակ կ'առաջնորդուէր առհասարակ արուեստի թէ բարոյականի ամենաբարձր դաղափարականներով։ Իր ընկերներուն հետ ապրեցաւ ու աչխատեցաւ և ոչ երբեք անոնցմէ վեր դիրքով։ Նուաստ գայթակղութիւն մը կրցած է իր անուան, բայց բարերախտաբար առանց վստահելի հիման՝ ի բաց առեալ իր ամուսնութեան անկանոն բնութիւնը։ Իր հնչեակները թերեւս կը ցոլացնեն իր կեանքէն սիրային ձախողուած մը, բայց եղիսաբեթեան հնչեակին բնութենէն կարելի չէ անկեղծ ինքնայայտնութիւն համարիլ զայն վըստահաբար։ Ստոյգ է սակայն թէ Շէյքսփիր մաքրակրօն մը չէր, թէեւ անկարելի է համարիլ թէ անբարոյական էր բառին էական իմաստով։ Իր թատերախաղերը ամէն տեղ բարոյական ողջմտութիւն կը չնչեն եւ այս հանգամանքով եղական են իր օրուան թատերագրութիւններուն մէջ։ Կրօնն անխտիր կը յարգուի, եւ թէեւ կրօնի քահանաներն ու դաւանողները կը քննադատուին յաճախ, իր թչնամութիւնը անոնց դէմ է միայն որոնք «քաղցր կրօնը բառերու անկապակից կոյտի մը կը վերածեն։»

Սակայն կրկնուող սա կարծիքը թէ Շէյքսփիրի մեծութիւնը լիովին չգնահատեցաւ իր ժամանակակիցներէն՝ այնքան սխալ եւ այլանդակ է որքան անոր վերաբերեալ միւս անկանոն

կարծիքները։ Սոյպէ է թէ Եղիսաբեթի թագուհին եւ Ճէյմս թագաւորը կ'սքանչանային անոր գործին վրայ, եւ թէ չատ կը գովուէր այն, ինչպէս այսօր, ամէն այնպիսիներէ որոնք անոր վրայ կը դրէին Շէյքսփիրի իսկ օրով։ Այս մասին ոչ մէկ վկայութիւն աւելի վստահելի կամ նշանակելի է քան վկայութիւնը Պէն Ճոնսընի, որ եղիսաբեթեան թատրոնին համար գրող մեծագոյն ուսումնականը եւ յետ Շէյքսփիրի մեծագոյն գրագէտն է։ «Սիրեցի ես մարդը եւ կը պատուեմ անոր յիշատակը, գրեթէ իբրեւ կուռք պաշտելով,» ըսաւ ան ի յարգանս բանաստեղծին նկարագրին։ Շէյքսփիրի գործերուն հաւաքածոյին առաջին (1623) տպագրութեան սկիզբը գրուած երկար քերթուած մը կը մնայ դեռ իբրեւ մին լաւագոյն ու ճշմարտագոյն գրուատիքներէն որ երբեք հիւսուած են ի գովեստ Շէյքսփիրի հանճարին։

Ով ոգիդ դարուն, [ճալիֆ,
Մեր թատրոնին դու փառք, հրճուանք,
Զարմանքդ Շէյխսփիր, եւ. Զոսըրի եւ Սփենսըրի
Քեզ առընթեր չեմ դներ ես. Պոմոնթի ալ
Կ'ըսեմ, Քաւուբ, որպես զի տեղ ես բանամ։
Դու կոթող ես առանց շիրմի. կ'ապրիս ցորեան
Ապրի հու գիրդ եւ ցորեան մենք կարդալու իթէֆ,
Տալու գովեստ ունենանք։ Ոչ, չեմ խառներ քեզ
Մուսաներուն այս մեծ, սակայն, անհամաչափ։
. . . . . .
Լաթիներեն ինչ գիտեիր եւ Յունարեն
Աւելի ինչ. բայց անոնցմէ ի պատիւ քեզ
Ոչ մէկ անուն կը փնտռեմ ես, բաւ է որ լոկ
Եւրիպիդես ու Սոֆոկղես եւ Սոփոկղես,
Բագմիոս, Ակիխոս ու Քոռսովացին
Յառնեն ի լուր ողբերգներուդ եւ թատրոնի
Դղրդիւնիդ, կամ ի ժամու կատակերգիդ
Թողուն ըզքեզ առանձին որ չըբաղդատուի
Ինչ որ գոռոզ Հռոմ ու Յիրըն Ելլադա
Կամ երկուքին անիւնին յեսոյ արտադրեցին։
Ցաղթանակէ, ով Բրիտանիա, դու մէկն ունիս,
Ում խոնարհին Եւրոպայի ամեն թատրեր։
Դարու մը չեր պատկաներ ան, ամեն դարու։
Մուսայք բոլոր էին առոյգ երբ իմ հանգոյն
Ապողոնի եկաւ թովել մեր ականջներ,
Կամ կախարդել ամենս նրման մի Հերմեսի։
. . . . . .
Բայց ամեն բան վերագրելու չեմ Բրնուբեան,
Որ առուեսըդ, հեզդ իմ Շէյխսփիր, իր դերն ունի,
Բանզի Բնութիւն քեզ նիւթ է բանաստեղծին,
Ասոր առուեսն է որ կուտայ ձեւ, կերպարան.
Եւ նա որ տող մը կենդանի գրել կ'ըղձայ
Նրման տողիցդ՝ հրճնիլ պարտի եւ մուսայից
Սալին վրայ կռանել, շրջել կոպարն (՚ւ իր դիրք)
Զոր կը խորհի ձեւակերպել, ապա քե ոչ՝
Դաբնիի տեղ կրնայ շահիլ արհամարհանք,
Չի բանաստեղծն է՚ւ կը ծրնի է՚ւ կը շինուի.
Ձիշտ այսպիսի մէկն էիր դուն։
. . . . . .
Փայլէ դու աստղ բանաստեղծից, եւ զայրոյթով
Ցանդիմանէ, ազդեցութեամբ խրուխուսէ
Նուաղկոտ թատրոնն, որ մեկնումէդ ի վեր կ'ողբայ
Գիշերի պես եւ գետնի չը տար մի յոյս,
Եթէ չըլլայ հատորիդ լոյս։

Աւելցնենք հոս իր դերասան ընկերակիցներուն, Ճոն Հէմինկի եւ Հէնրի Քոնտէլի, սա պարզ խօսքերը, անոր գործերուն առաջին հրատարակութեան առիթով գրուած իբրեւ ծանուցում։

«Ձեզի կ'ինչայ կարդալ պայն։ Եւ կը յուսանք թէ հոն ձեր այլազան ընդունակութիւններուն համաձայն բաւական բան պիտի գտնէք ձեզ հրապուրող ու գրաւող, վասն զի իր սրամտութիւնը չկրնար ծածուկ մնալ, ինչպէս եւ չկրնար կորսուիլ։ Կարդացէք ուրեմն եւ կրկին ու կրկին։ Եւ եթէ չսիրէք զինք, անշուշտ չհասկնալու յայտնի վտանգի մը մէջ էք։ Ուստի կը թողունք ձեզ իր բարեկամներէն ուրիշներու որոնք կրնան ձեզի առաջնորդ ըլլալ, եթէ պէտք ունիք։ եթէ պէտք չունիք, կրնաք դուք ձեզ եւ ուրիշներ առաջնորդել։ Եւ այսպիսի ընթերցողներ կը մաղթենք անոր։»

Իմացայ թէ Շէյքսփիրի Հայերէն լաւ թարգմանութիւններ կան, թէեւ կը ցաւիմ որ չեմ կրնար ես ինքս դատողութիւն ընել անոնց վրայ։ Թերեւս հարցնէք թէ ինչ կարդալու է մէկը, որպէս զի գիտնայ լաւագոյնը զոր Շէյքսփիր ըրած է մեզի համար։ Կը թելադրեմ անոր ամէնէն ժողովրդական քան թատերախաղերուն ժամանակագրական մէկ ուսումը։ Այսպէս կըրնայ մարդ կերպով մը Շէյքսփիրի հետ զարգանալ, մինչ անոր արուեստը կը զարգանայ, եւ աւելի կենդանի գաղափար մը կազմել անոր հանճարին վրայ։ Եթէ ես ընթերցման այսպիսի փորձ մը ձեռնարկէի, հետեւեալ կարգաւ պիտի կարդայի թատերախաղերը.

ԿԱՆԽԱԳՈՑՆ ՇՐՋԱՆ (1590-1595)
Կատակերգութիւններ
Սիրոյ Աշխատանքը Կորուած
Միջամարայնի Դիշերուան Երազը
Պատմութիւններ
Րիչըրտ Գ
Ողբերգութիւն
Ռոմէօ եւ Ճիւլիէթ
ՀԱՄՈՒՆ ՇՐՋԱՆ (1595-1610)
Կատակերգութիւններ
Վենետիկի Վաճառականը
Կոռւարար Կինը Կրթել — Չաւեչտ
Ուինսըրի Ուրախ Կիները »
Բազում Աշխատանք Վասն Ոչնչի
Ինչպէս կ'ուզէք
Տասներկուերորդ Գիշերը
Պատմութիւններ
Հենրի Գ, Մասն Ա., Հենրի Ե
Ողբերգութիւններ
Յուլիոս Կեսար, Համլէթ, Օթելօ, Լիր, Մաքպեթ, Անտոնիոս եւ Կղեոպատրա,
Թատերալեզներ
Մրրիկ, Ձմեռան Աւանդավէպ։

Վ. ԵՐՋ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԴԻՏԱՐԱՆԷՆ

Ամերիկահայ գրագէտ-բժիշկ մը. — Տոքթ. Սմբատ Դաբրիէլեանի գրական եւ հանրային գործունէութիւնը. — Տոքթ. Դաբրիէլեանի ծառայութիւնը իր ազգակիցներուն. — Հայագէտ Ամերիկուհի մը. — Տիկին Ուինկէյթի շահեկան մեկ ուսումնասիրութեան առիթով։

Ամէն անոնք որ պատեհութիւն ունին Ամերիկա հրատարակուած Կոյնակ պատուական չաքաթաթերթը կարդալու, կը տեսնեն թէ մանաւանդ այս տարի այդ թերթը գեղեցիկ առաջնորդող յօդուածներ ունի զոր կը գրէ Տոքթ. Սմբատ Դաբրիէլեան։ Այս անգամ կը փափաքինք մեր Նշմարները նուիրել Ամերիկահայ այս գրագէտ-բժիշկին՝ յուսալով որ իր համեստութիւնը վերաւորած պիտի չըլլանք գնահատումի այս քանի մը անկեղծ տողերով։

Տոքթ. Սմբատ Դաբրիէլեանն ալ մէկն է մեր այն պատուական եւ գիտնական Հայերէն որոնք ձգելով իրենց երկիրն ու հայրենիքը արտասահման գացած են, առ հասարակ հալածուած ըլլալով իրենց ազատական գաղափարներուն համար, եւ հոն կը ծառայեն իրենց ազգին եւ մարդկութեան։ Մենք ուրիշ առիթով այս սիւնակներուն մէջ փափաք յայտնած ենք որ մեր ազգասէր եւ զարգացած ազգակիցները օտարներուն ծառայելէ առելի իրենց երկրին եւ ազգակիցներուն ծառայեն բուն իսկ իրենց երկրին մէջ. բայց հարկաւ կ'ընդունինք թէ երբեմն պարագաները կը ստիպեն այս տեսակ պատուական Հայերը, մեր եւ թերեւս նոյն իսկ իրենց փափաքին հակառակ, աշխատիլ եւ գործել օտար երկինքի տակ։

*** *Տոքթ. Դաբրիէլեանի կենսագրութեան մասին դժբախտաբար չունինք տեղեկութիւն չունինք, սակայն միայն կը կարծեմ դիտնալ թէ յիշեալը ընիկ Ամերիկացի է, եւ աւելի քան քառորդ դար առաջ մեկնած է Ամերիկա, ուր բժշկութեան արուեստը ի գործ գնելով հանդերձ ունի նաեւ գրական եւ հանրային չատ գնահատելի գործունէութիւն մը։ Եւ մեր այս քանի մը տողերուն մէջ կը փափաքինք աւելի իր այս կըրկնակ գործունէութեան մասին քանի մը խօսք ընել։*

*** *Տոքթ. Դաբրիէլեանի հրատարակած առաջին գործերէն մին, որ ժամանակին բաւական ուշադրութեան առարկայ եղած է, Հայ Բողոքականութեան ներկան եւ ապագան խորագրով յօդուածներու շարք մը եղած է ժամանակուան Առեւելք օրաթերթին մէջ եւ ապա առանձին հրատարակուած տետրակի ձեւով։ Ձեմ դիտեր թէ յարգելի հեղինակը իր այդ յօդուածներուն մէջ արտայայտած գաղափարներէն քան մը փոխած է այսօր, կամ ո՛րչափ քան փոխած է, բայց այդ տետրակը ժամանակին բաւական խնդրոյ եւ վիճաբանութեան առարկայ եղած է երկու համայնքներուն մէջ ալ. եւ ես կը յիշեմ թէ, թէեւ այն ատեն լոկ դեռահաս ուսանող մը, Առեւելքի այդ համարները, որոնք իր այդ յօդուածները կը պարունակէին, հառնդով կը փնտռուէին։ Ես այդ ժամանակ անկարող էի գաղափար կազմել իր ներկայացուցած նիւթին մասին, բայց այդ յօդուածներուն ընթերցումը իմ մանկին վրայ սա տպաւորութիւնը թողած է թէ Տոքթ. Դաբրիէլեան ազատամիտ, անհնազանդաչար մտքի տէր, անկեղծ ազգասէր*

մըն էր։ Եւ անկէ ի վեր, աւելի հասուն տա-
րիներուս մէջ ինչ որ կարդացած եմ իրմէ, այդ
նախկին տպաւորութիւնը հաստատած է։

*** Իր գրածներէն կարդացած եմ, բաց ի
յիշուած տետրակէն, Հայկական Ճգնաժամն եւ
Վերածնութիւն, հրատարակուած հինգ տարի ա-
ռաջ, ինչպէս նաեւ Հայ Ցեղը երեք տարի ա-
ռաջ հրատարակուած։ Ունի նաեւ Հայերէն եւ
եւ Անգլիերէն պատմական, լեզուական եւ գի-
տական հեղինակութիւններ, որոնցմէ ոմանք
անտիպ են, ինչպէս կ'իմանանք։ Տօքթ. Գաբ-
րիէլեան թէ՛ իր յօդուածներուն եւ թէ՛ իր գիր-
քերուն մէջ կը ցուցնէ իր անկեղծ աղգասիրու-
թեան հետ լուրջ եւ ողջամիտ դատողութիւն,
եւ եթէ նոյն իսկ իր դաղափարները ամէն ան-
հատի հաւասարապէս ընդունելի չըլլան, անա-
չառ ընթերցողը պիտի տեսնէ թէ պատմական
հեղինակը անկեղծ է եւ իր գաղափարները հա-
մարձակօրէն արտայայտելու քաջութիւնն ունի։
Ասիկա կ'ըսենք որովհետեւ ճանչցանք կուսակ-
ցականներ, որոնք չէին կրնար համամիտ գըտ-
նուիլ Տօքթ. Գաբրիէլեանի բոլոր գաղափար-
ներուն, բայց միեւնոյն ատեն չէին կրնար ալ
ուրանալ թէ հեղինակը անչահախնդիր Հայ մըն
էր եւ իր աղգին բարձրադոյն բարեօդն ջերմա-
պէս բաղձացող։

*** Ամէն անոնք որ կը կարդան Տօքթ.
Գաբրիէլեանի գրածները եւ կը հետեւին անոր
գործունէութեան, չեն կրնար չտեսնել թէ իր
միտքին մէջ ամէնէն աւելի խորունկ տեղ բըռ-
նած է իր ցեղին ճչմարիտ գարգացումը եւ
բարձրացումը, եւ իր բովանդակ գործունէու-
թիւնը կարծես թէ սկիզբէն ի վեր ատոր ձըգ-
ռած է։ Պատուական Հայ մը վերջապէս, որ
խօսքով ու գործով իր վիճակին իրականաց-
ման համար կ'աշխատի։

Տօքթ. Գաբրիէլեանի գրածները կարդա-
ցողները կը տեսնեն նաեւ թէ ան՝ իր Հայերէն,
Անգլիերէն եւ Ֆրանսերէն, թերեւս նաեւ ու-
րիշ լեզուներու խորունկ հմտութեան՝ եւ հին
ու նոր պատմութեան եւ այլ գիտութեանց ճոխ
պաշարին հետ տէր է նաեւ ուրիշ գիտութեան
մը, որ դիւանագիտութիւն եւ քաղաքագիտու-
թիւն խոչոր անուններով կը յորջորջուի։ Եւ
տարակոյս չունինք թէ ինքը պիտի կրնար կա-
րեւոր ծառայութիւն մատուցանել այդ ճիւղին
մէջ եթէ պատեհութիւն ունենար։

Մեր այս կցկտուր եւ դուցէ թերի տեղե-
կութիւնները Ամերիկահայ ընթերցողներուն հա-
ղորդելով ուրիշ նպատակ չունէինք բայց միայն
ներկայացնել, եթէ չճանչցողներ կային, մեր
այս պատուական աղգակիցը, որ իբր գրագէտ,
իբր գիտնական, իբր հանրային գործիչ եւ իբր
անչահախնդիր Հայ մը կ'աշխատի իր հայրե-
նակիցներուն բարձրացման համար։ Մեր այս
տողերը հարկաւ չատ անկատար կերպով երե-
ւան կը բերեն այս պատուական անձին արժա-
նիքը եւ գեղեցիկ կարողութիւնները, բայց
դիտնք լաւագոյն կերպով ճանչնալու փափաք
ունեցողները պիտի կրնան իրենց փափաքը
լրացնել, միեւնոյն ժամանակ անձնապէս ալ
օգտուիլ՝ կարդալով իր երկասիրութիւնները։
Եւ արդ, Տօքթ. Գաբրիէլեանի ներողամտու-
թիւնը խնդրելով այս տողերուն համար, որոնք
գուցէ իր համեստութիւնը պիտի վիրաւորեն,
մեր դիտակը կը դարձնենք ուրիշ պատուական
անձի մը վրայ որ թէեւ Տօքթ. Գաբրիէլեանի
պէս Հայ մը չէ, բայց կ'երեւի թէ անոր չափ
կը սիրէ Հայը եւ Հայ գրականութիւնը։

*** Այդ անձն է Տիկին Ուինկէյթ, Ամերի-
կուհի մը։ Աւետարերի ընթերցողները պատեհու-
թիւն ունեցան Աւետարերի 38 եւ 39 թիւերուն
մէջ կարդալ գեղեցիկ ուսումնասիրութիւն մը
Ռահվիրաներուն կամ ժողովրդական գրոյցներու
ուսումը խորագրով։ Այս յօդուածներուն ընդ-
թերցումը յայտնութիւն մը եղաւ ինծի համար,
քանզի յօդուածագիրը, Տիկին Ուինկէյթ, ըն-
դարձակ հմտութիւն մը կը ցուցնէր ոչ թէ միայն
Հայոց պատմութեան՝ այլ նաեւ Հայ գրակա-
նութեան մասին։ Յարգելի Տիկինը իր նիւթը
ուսումնասիրելու համար կարդացեր էր մեր գրա-
կանութեան մէջ այդ նիւթին վրայ գրուած ա-
մէն բան՝ սկսելով Ուրբաթագիրէն եւ Աղթարէն,
որոնք Հայերէն լեզուով տպուած առաջին գիր-
քերն են։ Առաքել Դաւրիժեցի, Ն. Դուկաս Ին-
ճիճեան, Քալոնի, Ալիշան, Սրուանձտեանց,
Ռաֆֆի, եւ ուրիշ մեծ եւ փոքր, ծանօթ եւ ան-
ծանօթ հեղինակներ, ծանօթ են Տիկին Ուինկէյ-
թի։ Տիկինը ծանօթ ըլլալ կը թուի նաեւ ոչ թէ
միայն մեր արդի լեզուին եւ հին ու նոր մատե-
նագրութեան, այլ նաեւ մեր հին լեզուին։ Մեր
նպատակը այս ուսումնասիրութեան արժէքին
վրայ խօսիլ չէ, թէեւ անցողակի ըսենք թէ յոյժ
չահեկան եւ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւն

մըն է այն. բայց ինչ որ մեր ղարմացումն ու հիացումը գրաւեց այդ յօդուածներուն ընթերցմամբ՝ յարգելի Ամերիկուհիին լիակատար ծանօթութիւնն էր մեր լեզուին եւ գրականութեան, այնպէս որ իր նիւթին վրայ գրուած ամէն յօդուած եւ գիրք կարծես թէ կարդացած եւ ուսումնասիրած էր։ Ես յիշեալ Տիկինը մօտէն կամ հեռուէն ճանչնալու հաճոյքն ունեցած չեմ, բայց մեր լեզուին եւ գրականութեան մասին իր ունեցած չահագրգռութիւնն ու հմտութիւնն այնքան զարմացուց զիս որ խորհեցայ թէ Տիկին Ուինկէյթ կրնայ Հայուհի մը եղած ըլլալ, քանզի ճանչցած չեմ ոեւէ Ամերիկացի Հայագէտ, կամ լսած այս կարգի Ամերիկացիի մը վրայ որ մեր գրականութեան մասին այսքան հմտութիւն ունեցած ըլլայ։ Կարծեմ կըրնանք նոյն իսկ ըսել, առանց հերքուելու վտանգին ենթարկելու ինքզինքիս թէ մեր գրագիտուհիներուն իսկ պատիւ բերող ուսումնասիրութիւնը մըն է ակնարկուած ուսումնասիրութիւնը, որովհետեւ կը վախնանք թէ մեր մէջ գրագէտներ եւ գրագիտուհիներ կան որոնց նոյն իսկ գուցէ անծանօթ են ոչ թէ միայն յիշեալ տիկնոջ կարդացած Հայերէն գիրքերէն ոմանք, այլ նոյն իսկ այդ գիրքերուն հեղինակներուն անունները։ Ամէն պարագայի մէջ, Տիկին Ուինկէյթի ուսումնասիրութիւնը իր իսկական չահեկանութենէն զատ մեծապէս չահեկան յօդուած մըն էր ինծի համար, որովհետեւ գրուած էր Ամերիկուհիէ մը, որուն համար պիտի վաւիաքէինք մեր խնդակցութիւնն ու չնորհակալութիւնը հրապարակաւ յայտնել իրեն այս առթիւ։ Վատահ ենք նաեւ թէ ակնարկուած ուսումնասիրութիւնը գրդիռ մը պիտի ըլլայ մեր գրագէտներուն եւ գրագիտուհիներուն անձամբ պրպտելու մեր գրականութեան չահեկան եւ անծանօթ նիւթերէն եւ էջերէն ոմանք, որոնցմէ մին այնքան ձեռնհասօրէն եւ չնորհալիօրէն ներեան կը բերէ չնորհալի Ամերիկուհին՝ Տիկին Ուինկէյթ։

14 Հոկ. 1914 «ԱՒԵՏԱԲԵՐ»ի ԴԷՏԸ

Կեանքի Երեակ Մեծութիւն — հանդէպ մեր անձերուն (Հռոմ. ԺԲ. 3)։ *Արդարութիւն — հանդէպ աչխարհի* (Առակ. Բ. 20)։ *Աստուածպաչտութիւն — հանդէպ Աստուծոյ* (Ա Տիմ. Գ. 12)։

ՎԱՒԱՐԱՆԻՍ ՔՈՎ.

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆ

(ՍՏՈՒԵՐ)

2.

— Հինգերորդ. «Անիկա անզուսպ չար է, ու մահաբեր թունով լեցուն։» Լեզուն, այս փոքրիկ անդամը, յօրինուած ըլլալով զօդելու ու միացնելու սերտերը բարեկամական ու մտերմական կապով մը, նախանձի, անվստահութեան ու չարակամութեան տածիչն ու գրգռիչը, անգթութեան հարուածն ու խարազանը, եւ աւերութեան ու թշնամութեան զէնքն եղած է։ Որոշուած ու սահմանուած ըլլալով՝ անկեղծութեան թարգման ու ճչմարտութեան աճումին ու տարածմանը միջոց ըլլալու, ստութեան, խաբէութեան ու կեղծաւորութեան պատրաստ գործիքն եղած է։ Ստեղծուած ըլլալով խօսիլ միայն Աստուծոյ փառքը, պատմել Անոր գովութիւնն ու հրաչալիքը, եւ արտայանել երախտագիտական զգացումներ, անձնասիրութեան, աչխարհասիրութեան ու նիւթապաչտութեան յիմարութեամբն ապառած ու մաչած, եւ հայհոյութեան, ամբարչտութեան եւ անմաքրութեան ահարկու չեչտերով ապականած ու եղծուած է։ Մեր բարոյական բնութեան ապականելուն պատճառն ու խանդարման գուցակն եղած է։ Այո, եղած է այն փորձաքարը որով կրնանք, մեծաւ մասամբ, չափել մեր հոգիներուն մեղանչականութիւնն ու ներքին, մտաւոր, բարոյական ու հոգեկան փտութիւնն ու վատառողջութիւնը, «քանզի սրտին աւելցուքէն կը խօսի բերանը։»

«Մահաբեր թունով լեցուն։» Ինչպէս որ թոյնը կը ներգործէ մարդկային կազմութեան վրայ իր մահաբեր ազդեցութիւնը, նոյնպէս ալ մահաբեր թունով լեցուն լեզուն կը ներգործէ մարդուն երջանկութեան եւ ընկերական կեանքին խաղաղութեան վրայ։

Լեզուին յառաջ բերած աղէտն ու չարիքը չէ կարելի նկարագրել։ Օձի մը խայթն ու կիծը երբեք չըներ ա՛յնքան չարիք ու վնաս աչխարհի մէջ՝ որքան լեզուն։ Ոչ մէկ թոյն այնքան մահաբեր է կազմութեան ո՛րքան լեզուին թոյնը՝ մարդուն երջանկութեան։ Ինչ ազդու բառերով կը բացատրէ զրպարտիչ լեզուն՝ հրեչակաւոր թատերգակ քերթողը Շէյքսփիր։

«Ձրպարտութի՛ւնը, սեւ ղրպարտութիւնն է ան, որուն բերանը սուրին բերնէն աւելի սուր է, որուն լեզուն կը թունաւորէ Նեղոսի բոլոր որդերն ու ճճիները։ Մահկանացուներ մնծ ու պզտիկ, հարուստ, աղքատ, առողջ, տկար, այր թէ կին, այս, գերեզմանին դաղտնիքներն իսկ կը թունաւորուին այս իժային ղրպարտութենէն։»

— Վեցերորդ. «Անով կ'օրհնենք ղԱստուած ու Հայրը, եւ անով կ'անիծենք մարդիկ՝ որոնք Աստուծոյ նմանութեամբ ստեղծուած են։» Հոս կը տեսնենք լեզուին բարի եւ չար գործածութիւնը. բարի գործածութիւնը, օրհնել ու գովել ղԱստուած, չար գործածութիւնը՝ անիծել զմարդիկ։

Մարդս ստեղծուած է Աստուծոյ պատկերով, հետեւաբար ով որ կը բամբասէ ու կ'անիծէ զմարդ, կը բամբասէ ու կ'անիծէ Աստուծոյ պատկերը, եւ ո՛վ որ կը սիրէ մարդուն մէջ եղած բարի բանը, կը սիրէ ղԱստուած։ Ջրպարտութեան ու բամբասանքի միակ դարմանն է սէրը։ Մաքուր սիրով եւ անկեղծ հաւատքով ղգալ ինչ որ մնծ է մարդուն նկարագրին մէջ, ճանչնալ բերկրութեամբ բոլոր բարձր, ազնիւ ու գեղեցիկ գործողութիւնները, գտնել ուրախութիւն մը մինչեւ իսկ ամէնէն աւելի վատ ու խայթիչ հակառակորդներու բարի յատկութիւնները տեսնելու մէջ։ Ահա, ա՛յս է միակ դեղթափիը ղրպարտութեան ու բամբասանաց։

«Անով կ'օրհնենք ղԱստուած։» Արդ քանի որ լեզուով կ'օրհնենք Հայրը, պարտինք նոյն գործարանով օրհնել նաեւ զանոնք՝ որ Անոր նման են, քանզի Անոր պատկերովը ստեղծուած են։ Առաքեալը քալ զգալով թէ ո՛րքան անսեղի բան է անիծել զանոնք որ այսպէս ստեղծուած են, կը յարէ, «Եղբայրներս, պէտք չէ որ աս ասանկ ըլլայ։» Այո, յայտնի բան մըն է թէ օրհնութիւն եւ անէծք չեն յարմարիր միեւնոյն բերնին։ Բարի անձ մը միշտ միակերպ է եւ հաստատամիտ. միեւնոյն սիրտը չկրնար գրաւուիլ թէ՛ Աստուծմէ եւ թէ՛ սատանայէ, ոչ ալ միեւնոյն լեզուն կրնայ գործածուիլ այսպիսի տարբեր կիրառութեանց։

— Եօթներորդ. «Միթէ աղբիւր մը միեւնոյն բերնէն անուշ ու լեղի կը բղխէ՞. միթէ կարելի՞ է եղբայրներս՝ որ թզենին ձիթապտուղ բերէ կամ որթը թուզ։»

Այս տեսակ բաներ երբեք չեն պատահիր Բնութեան մէջ, եւ կարելի չէ որ պատահին. նոյնպէս հարկ չէ որ տեղի ունենան մարդկային բնութեան մէջ, եւ հաւասարապէս անպատեհ են բարոյական եւ հոգեկան կարողութեանց մէջ։ Բայց լեզուն, որ օժտուած է անդիմադրելի զօրութեամբ մը, իՙնչ բանի պիտի գործածէ իր այդ ոյժը։

Անանիայի ու Սափիրայի լեզուն պատճառ կ'ըլլայ իրենց անմիջական մահուան։ Ցուդայի լեզուն հեղհեղմայր խօսքերով վատ ու դժոխային մտածութեան գործիք մը կ'ըլլայ։ Պետրոսի լեզուն երիցս կը չարժի ուրանալու համար իր Տէրը եւ Վարդապետը։

Նո՛յն լեզուն քարկոծուող Ստեփաննոսի բերնին մէջ, իր վերջին ժամուն, կ'արտասանէ կատարեալ սիրոյ եւ ներողամտութեան քաղցր բառերը։ «Տէր, ասոնց մի սեպեր ատոնց։» Անթիոքիոյ եպիսկոպոսն Իգնատիոս կ'ըսէ, «Թո՛ղ այս աւիւծներուն ակռաները զիս փշրեն ու չատ բարակ աղան զիս՝ որ Քրիստոսի ցորենն եմ, թող աղան որ Անոր հացին ընտիր ու պատուական ալիւրն ըլլամ։» Փէրփէթուա, քսան երկու տարեկան մանկամարդ կինն՝ իր ծոքրիկ զաւկին հետ՝ մինչ կը գիշատուէր վայրի եւ կատաղի կենդանեաց ճիրաններէն, մինչեւ իր յետին չունչը մարած ձայնով կ'երգէր Սիոնի երգերը։

Այսպէս չատ ուրիշներ խաչերու վրայ, բոցերու մէջ, կառափնարանը՝ ջատագով կը հանդիսանային Փրկչին փաստին։ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ խոր վիրապէն կը մրմնջէր գիշեր ցորեկ իր ջերմեռանդ աղօթքը։ Տեսէք լեզուին հզօր ազդեցութիւնը Մարտինոս Լուտերի բերնին, եւ Սուրբ Օգոստինոսի, Ցովհան Ոսկերբերանի մեղրածորան շրթանց մէջ։ Դիտեցէք լեզուին ամօքիչ ու փրկարար ազդեցութիւնն Մուտինեներու, Պիչըրներու, Սփըրճըններու, Շնորհալիներու, Հայրիկներու, Սիմէոն Դաւիթեաններու, Դիսակներու բերնին մէջ։

Ո՛րչափ զօրաւոր չեչտ մը կայ ճչմարտասխօս, բարոյախօս ու մանաւանդ քաղցրախօս լեզուին մէջ։ Ո՛վ չզգար անոր դիւթիչ ազդեցութիւնը։ Անոր չնորհիւ կը ցրուին վշտաց մթին ամպերը, կը հարթուին ճակտին խորչոմները եւ կը հանդարտի սրտին յուզումը։

Սիրելի ընթերցող, երբ աչխարհիս բազ-

մատեսակ հոդերն ու վիշտերը ճնշեն քեզ, երբ սեւ ամպեր մթագնեն երկինքդ, երբ տեղի տաս սրտաբեկութեան, երբ կեանքի ոչ մէկ առարկայ հաճելի ու զեղեցիկ երեւի քեզի, մինչեւ իսկ երկրաւոր բոլոր բարեկամութիւնները պնարժէք թուին աչքիդ, այդպիսի ժամու մէջ, կրնաս պատմել ու բացատրել զուարթ լեզուի մը, խնդալից ձայնի մը աղդեցութիւնը։ Հաճելի խօսք մը կը ցրուէ խոր տրտմութիւնդ, կ'ընծայէ քեզ աշխարհին դարձեալ յուսալից, հաւատքով լեցուն, վստահող մարդ մը։ Այդ անուշ խօսքն ո՛րքան նման է հրեշտակի մը հծծիւնին։ Ան կը ցրուէ սեւ ամպերն երկինքէդ, եւ կ'աղդարարէ քեզի թէ աշխարհս ամբողջովին անապատ մը չէ, ոչ ալ մարդը բոլորովին թշուառութեան մատնուած արարած մը։

ՎԵՐԵԼՔ ՅԱՐԱՐԱՏ

ՓՐՈՖ. ՊԷՆՔ

1.

Արարատ լեռը քարտէսին վրայ պիտի դըտնէք հոն ուր կը միանան Թուրքիոյ, Պարսկաստանի եւ Ռուսիոյ պետութիւնները։ Ան կը գտնուի աշխարհի հեռաւոր մէկ մասին մէջ՝ ուր ճամբորդներ քիչ անգամ կ'երթան։ Բաւելունէ, Երուսաղէմէ եւ կամ Կ.պոլսէ մեկնող ճամբորդ մը ամիսէ մը աւելի ճամբորդելով հազիւ կրնայ հոն հասնիլ։ Եւ թէպէտ հեռի է, սակայն այցելողը լաւ կը վարձատրուի, որովհետեւ հանդիսատես կ'ըլլայ աշխարհի մէջ հազուագիպ եղող լեռնային հիասքանչ տեսարանի մը։ Արարատ ուղիղ կը բարձրանայ մեծ բուրգի մը պէս՝ Սրաքսի սարին հովիտէն, կամ ծովուն մակերեսէն իբր 2,000 ոտք վեր, եւ կը հասնի 17,260 ոտք հսկայ բարձրութեան։ Դէպ ի գագաթը, քանի մը հազար ոտք բարձրութեան մէջ, ծածկուած է ձիւնով, նոյն իսկ ամրան սաստիկ ջերմութեան առեն, մինչ ստորոտը գտնուղ ժողովուրդը կը նուազի իբր բորբոքած հնոցի մը առջեւ։ Օդն այնքան մաքուր է եւ հեռաւորութիւնը այնքան կարճ կը թուի որ մէկը կրնայ ձիւնապատ գագաթը ելլել երեւակայել մէկ կամ երկու ժամուան մէջ, մինչդեռ լերան այդ գագաթը կը բարձրանայ օդին մէջ առաւել քան երեք մղոն։

Արարատի պատմութիւնը մասամբ մթին է։ Սբ. Գրական հատուած մը միայն կը պատմէ թէ Նոյեան Տապանը Արարատ լեռներուն վրայ հաստատ. ուրիշ մըն ալ կը պատմէ թէ Սենեքերիմի որդիքը, իրենց հայրը սպաննելէ յետոյ, Արարատ ապաստանեցան։ Ասորական արձանագրութիւններ յաճախ կը յիշեն զԱրարատ, բայց փոխանակ այդ անունը վերագրելու միակ գագաթի մը, անոր կը յատկացնեն բովանդակ լեռնաշղթան։ Կարդ մը Քրիստոնեայ հեղինակներ Արարատի նկատմամբ կը խօսին իբրեւ հովիտ Սրաքսի, բայց գոնէ միջին դարու մէջ այդ անունը տրուած է որոշ գագաթի մը։ Կը թուի թէ վաղեմի ժամանակներէն գագաթը կոչուած է Արարատ, եւ ուստի. լեռը գերազանց հանգամանք մը կ'առնէ չրջապատող երկրին համար։ Անոր ստորոտը ապրող Հայերը զայն կը կոչեն Մասիս, Թուրքերը Էյրի տաղ (ծռած լեռ) անոր կրկնակ գագաթներուն պատճառաւ, իսկ Ռուսերը որոց սահմանին մէջ կը գտնուի՝ զայն կը ճանչնան իր հին անունով։

Արարատ, փոքր լեռնաշղթայի մը յարմարցուած անունով, կրնայ ըսուիլ թէ ունի երկու գագաթներ՝ որոց իւրաքանչիւրը կը կենայ, մէն մի կողմը 7 մղոն երկայն, հաւասարակողմ եռանկեան մը անկիւնը։ Արեւմտեան գագաթը կամ Մեծ Արարատը, կատարելապէս կը հովանաւորէ միւսները, բայց հազիւ տեսանելի կ'ըլլայ իր բարձրութիւնը երբ կը դիտուի 20 կամ աւելի մղոն հեռաւորութենէ մը։ Իր ամբողջ գագաթը ծածկուած է մշտատեւ ձիւնով։ Եւ ձիւնի ընդարձակ գաշտեր կը տարածուին մղոններով դէպ ի վար կողերուն վրայ, բայց այնքան գահավէժ են որ անոնց վրայ մագլել գրեթէ անկարելի է։ Կողերու խրամատներուն մէջ ձիւնը խորունկ է, եւ սառնաշունչ գետեր կը հոսին ապառաժներու մէջէն դէպ ի վար։ Արեւելեան կողին վրայ մղոն մը երկայնութեամբ սառնարան մը կ'ընթանայ դէպ ի խորխորատ, եւ աւելի հեռուն կան սեւ լավայի ջերմուկներ՝ կազմուած այն տեղ, երբ Արարատ հրաբուխ մըն էր։ Մի քանի մարած փոքր խառնարաններ դեռ կ'երեւին հակակող կողմերուն վրայ։

Շատեր փորձած են ելլել Արարատի վրայ, բայց քիչեր յաջողած են։ Արարատ նուիրական է իր ստորոտը գտնուղ ժողովուրդներուն, Քրիստոնէից եւ Իսլամաց համար, որոնք կը

հաւատան թէ ոչ ոք չպիտի համարձակի ելլել անոր վրայ եւ թէ ոչ ոք չպիտի հանի գա-գաթը։ Հայեր կ'ըսեն թէ դարեր առաջ Յակոբ անուն քահանայ մը փորձեց ելլել լերան վրայ, սակայն, երբ որոշ բարձրութեան մը պիտի հասնէր, քունի մէջ ընկղմեցաւ եւ արթնցա-լով ինքզինք դարձեալ ստորոտը գտաւ։ Վեր-ջապէս ան գագաթը հասնելու համար այնքան թախանձանօք աղօթեց որ իր աղօթքը ընդու-նելի եղաւ։ Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ նոյն քահանան Արարատի գագաթը գտած է Տա-պանը՝ որմէ իր հետ բերած է տախտակ մը եւ մաս մը խայծդան, որով ծեփուած էր Տապանը։ Կ'ըսուի թէ այդ տախտակը մինչեւ 1840 տես-նուած է Ապուրիի մէկ վոքր վանքին մէջ՝ հիւ-սիսային գագաթին վրայ, երբ (1840ին) երկ-րաշարժէ քանդուած է գիւղը։ Խայծդանը վիճառուած է բժշկական նպատակներու համար։ Տակաւին հաւատ կ'ընծայուի թէ Յակոբ քահա-նայի օրերէն ի վեր ոչ մէկը ելած չէ լերը եւ ոչ ալ կրնայ։

Արարատի վրայ առաջին ստոյգ վերելքը կատարուած է 1829ին՝ փէրրիթ անուն Գաղիա-ցիի մը կողմէ։ Ան յաջողեցաւ գագաթը հաս-նիլ, եւ սակայն, թէպէտ իր վերելքը նկարա-գրող գիրք մը գրեց, պատմութիւնը տարակու-սելի էր։ 1834ին Ռուս սատեղագէտ մը, Աֆ-թոնոմոֆ, ելաւ գագաթը, որովհետեւ կը հա-ւատար թէ այն տեղէն ասղերը տեսանելի էին կէսօրին, եւ ինք հաստատեց իր վարկածը։ Պարսից Շահը վարձք մը խոստացաւ անոր՝ որ պիտի մագլէր լեռն ի վեր, սակայն ոչ ոք չգա-հանչեց զայն։ Անգամ մը Թուրք մը յանդգնե-ցաւ ելլել ձիով, բայց հազիւ կրցաւ ստորոտէն քիչ մը հեռանալ։ Ս.յսուհանդերձ վերջին տա-րիներս կարգ մը վերելքներ կատարուած են։ Ուաչինկթընի Բրիտանական նախկին դեսպան Լորտ Ճէյմս Պրայսի վերելքը 1876ին՝ լաւ նկա-րագրուած է։ Վերջին վերելքը, միակը 1912 տարւոյն մէջ, կատարուած է Փրոֆ. Խոկար Ճ. Պէնքի կողմէ Օգոստ. 20ին։ Հետեւեալ կերպով կը պատմէ ան իր վերելքը.

Շիքակոյի Տոքթ. Կիպսընի ընկերակցու-թեամբ կը ճամբորդէի Վրաստանի վաղեմի թա-գաւորութեան մէջ։ Օգոստոսի սկիզբները հասանք Երեւան, մօտաւորապէս մեծ քաղաքը՝ դէպ հիւսիս Արարատի։ Միայն Օգոստոսի մէջ եւ Սեպտեմբերի սկիզբը կարելի է լեռը ելլել։ Սառի կացիններ կը չինուին տեղացի երկաթա-գործներու կողմէ, կօշիկները կ'ամրացուին սուր գամերով եւ պաշարը կը հայթայթուի։ Ցետոյ հարկ կ'ըլլայ արտօնութիւն ստանալ Ռուս պաշ-տօնեաներէ, որովհետեւ անոնց դինուորական հսկողութեան տակ կը գտնուի ան։ Մենք այս բոլոր պատրաստութիւնները տեսնելէ վերջ մեկնեցանք դէպ ի լեռը, եւ հիւսիսային ստո-րոտը գտնուող Ալիքըզըլ անուն փոքր գիւղէն՝ սայլերով տարուեցանք ստորին բլրոյն վրայ։ Ճամբան տեղ տեղ երկրաշարժի հետեւանքով լեռնէն նետուած ժայռի բեկորներով լեցուած՝ գրեթէ անանցանելի էր։ Առաջին գիշերը ան-ցուցինք Ապուրիի կաւէ հիւղակներէ բաղկա-ցած արդի քաղաքին մէջ, որ կառուցուած է 1840ի երկրաշարժով քանդուած տեղին մօտ։ Գիւղին մնձը, տարէց Ռիւրա մը, պատմեց մեզ այն օրուան մասին երբ Արարատ հիմնովին չարժած էր։ Առանց որեւէ աղդարար նշանի, լերան հիւսիսային կողմը յանկարծ ինկաւ գիւ-ղին վրայ։ Անոր 200 տուներուն իւրաքանչիւրը ծածկուած էր ապառաժներու տակ, եւ ոչ ոք չէր կրցած ազատիլ, ի բաց առեալ երկու մար-դիկ՝ որոնք այն օրը բացակայ կը գտնուէին իրենց տուներէն։ Հազարաւոր թռնւոց ծանրու-թիւն ունեցող ժայռեր նետուած էին լերան կողն ի վար մղոններով հեռուն։ Քանդուած էին այգեստաններն։ Ուռիները՝ որոնք, ըստ աւան-դութեան, լուսած են Տապանին տախտակնե-րուն վրայ, նոյն չինած այգին եւ Սբ. Յակո-բայ ուխտատեղին ամբողջովին քանդուած են։ Զարդիս, այս կերպով ձեւացած կիրճին խորու-թեան մէջ, որ գրեթէ լերան սրտին կը հասնի, կայ ակ մը ուր կը յաճախեն ուխտաւորներ, եւ անոր նուիրական ջուրէն կը տարուի բժըշ-կութեան եւ փճացումին համար մարախներուն՝ որոնք կ'ապաւեն դիւղացւոց բերքերը։

Պարտիզակ Բ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երեք Մեծ Հարցումներ. Ա. Ի՞նչ դործեցի։ — Անհոգ մնդաւոր (Երեմ. Ը. 6)։ Բ. Ինծի ի՞նչ պէտք է ընել։ — Անձկալից մնդաւոր (Դանիէլ Ժ.Զ. 30)։ Գ. Ի՞նչ ընեմ։ — Երկմիտ մնդաւոր (Մատ. Իէ. 22)։ Սանուք կը յայտնեն հոդիին յառաջդիմութիւնը անտարբերութենէ դէպ անձ-կութիւն, անձկութենէ ալ դէպ ի վճիռ կամ որոշում ի նպաստ կամ ընդդէմ Քրիստոսի։

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՄԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Կ.պոլիս (Ռուս հիւպատոսարան), Հոկ. 14. Ընդհ. սպայակոյտը կը հեռագրէ թէ կռիւներ տեղի կ'ունենան Վարչաւայէ սկսեալ Վիսթուլայի եւ Սանի երկայնքը մինչեւ Փրզէմիլ եւ հարաւակողմը մինչեւ Տնիեսթեր։ Սրեւել. Բուսիոյ կողմը ոչ մէկ փոփոխում։ — (Նոյն). Պալթիկ Ծովու նաւատորմի ընդհ. հրամանատարին լրացուցիչ մէկ տեղեկագրին համաձայն մեր յաձանաւերն ամսոյս 10էն 11 երկու ընդծովեայ ընկղմած են իրենց վրայ յարձակող։ Ջարը Սբ. Դէօրգի երկրորդ կարգի պատուանշան տուաւ թիկնապահ Զօր. Իվանովի եւ երրորդ կարգի պատուանշան ալ հետեւակազօրայ հրամանատար Բատքօ Տիմիթրեվի, որ նշանաւոր եղաւ Աւստրեւուս ճակատամարտներուն մէջ։ — (Անգղ. դեսպանատուն). Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կը հեռագրէ 13 Թուականով թէ Աւստրալիոյ կառավարութիւնը թեթեւ հեծելազօրաց կիսաբաժին մը եւս կը ղրկէ յարակից ամէն պէտքերով։ Քանատուհիները 57,000 Անգղ. ոսկի հանգանակած են ի նպաստ Բրիտանական հիւանդանոցներու։ Այդ գումարով ինքնաշարժ չորքուն հիւանդարաններ պիտի գնուին։ Ցինկ Թաօի առջեւ բերդ մը (Լիթիս) լոութեան պատասխանած է։ — (Ծրանս. հիւպատոսարան). Պորտօ կը հեռագրուի 13 Թուականով թէ մեր զօրքերը 12ին զգալի յառաջդիմութիւն ըրած են ռազմադաշտի այլեւայլ կողմերը, մանաւանդ Պէրի-օ-Պաքի չրջանակին մէջ եւ Սոասի հարաւակողմը եւ թնդանօթներ ահռած են թշնամիին։ Լէնսի կամ ուղիղ ընթերցմամբ Լանսի մարզին մէջ սակայն կորուսինք վէրմէլ քաղաքը, բայց աւելի դէպ հիւսիս վերստին յարձակողականի ձեռնարկելով Պէթիւնի եւ Հազպրուքի մարզին մէջ՝ սկսանք ետ մղել Պասէչ, Լսթէռէ եւ Պայէօլ արշաւող թշնամի տարրերը։ Գերմանն նահանջը մասնաւորապէս զգալի եղաւ հնծելազօրայ եւ իրենց հիւսիսային օժանդակներուն կողմը։ — (Գերման հիւպատոսարան). Ռուսական զեկոյցին համաձայն 1906ին չինուած Փաղլոտա յածանաւն է, որ Գերման ծովառուծքէ մը հարուածուելով զլխիվայր ընկղմեցաւ ամսոյս 11ին։ Պերլինէ կը հեռագրուի 12 Թուականով թէ 10ին կառաբեալ պարտութեան մատնած ենք Ցրանս. հեծեալներու զօրաբաժին մը Լիլի արեւմտակողմը, ուրիշ մը եւս Հազպրուքի մօտ։ Վերջինը ծանր կորուստ կրած է։ Աւկուսթովի եւ Սուվալքիի մօտ տարուած Ռուսական յաղթանակներու վերաբերեալ բոլոր զեկոյցները յեղբիւրանք են։ Երբ Ռուսերը Թանէնպէրկի եւ Ինսթէրպուրկի մօտ ջախջախուեցան, Ռուսական ոչ մէկ զեկոյց հրատարակուեցաւ։ Այս կը ցուցնէ թէ ի՛նչ արժէք տալու է Ռուս զեկոյցներուն։—Վիեննա. Սպայակոյտի պետին կցորդը կը զեկուցանէ թէ 12ին Փրզէմիլի վրայ քալող մեր զօրքերը պահակազօրաց դէպ ի դուրս մէկ խուժուժմին օգնութեամբ ետ մղած են պաշարողները, այնպէս որ հիմա բերդաքաղաքին արեւելեան ճակատին առջեւ կը գտնուին անոնք։ Ռուս նահանջի միջոցին առժամեայ չատ կարմուրջներ վլան Սոսնիքայի մօտ եւ բաղմաթիւ Ռուսեր խեղդուեցան Սանի մէջ։ Խիրովի արեւելակողմը կը չարունակէ կռիւը։ Խաղախներու կիսաբաժին մը դէպ ի Տրոհոպիժ քչուեցաւ։

Կ.պոլիս (Անգղ. դեսպանատուն), 15. Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կը հեռագրէ 14 Թուականով թէ Սըր Ճոն Ֆրէնչի վերջին տեղեկագրին համաձայն Անգղ. զօրքերը զինակիցներու ձախ թեւին վրայ կը կռուին Թշնամիին դէմ եւ թէ Գերմանները քիչ մը դէպ ի ետ մղուած են իրենց կողին վրայ։ Կռիւը մղուած է հանքային գետնի մը վրայ, որ չատ կը դժուարացնէ յառաջխաղացումը։ Արշաւախմբին եւ Անգղիոյ զօրաց առողջութիւնը գոհացուցիչ է։ — (Պելճ դեսպանատուն). Հաւռէ կը հաղորդուի 14 Թուականով թէ կառավարութիւնը Օսթէնտէ չմեկնած՝ յայտարարութիւն մը հրատարակեց թէ երկամսեայ կառափի կռուէ մը ետեւ Պելճ բանակը, Անվերապ իր յաջող նահանջին չնորհիւ, կը չարունակէ զինակից բանակներուն հետ գործակցիլ հակառակ Գերմանիոյ յոյսին։ Կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը փոխադրուած է ի Հաւռ, ուր չփման մէջ պիտի մնայ բանակին ու զինակից կառա-

վարութիւններուն հետ։ Ֆրանսա կ'երաչխաւորէ անոր վհատպետական բոլոր իրաւունքներուն չարունակումը եւ անոր իշխանութեան կատարեալ գործադրումը։ Նախարարները Հավռ գացած են Պելճ չոգենաւով։ Պապական նուիրակը եւ դիւանագիտական ամբողջ մարմինն ալ որ Թագաւորին հետ Անվէրս գացած էին՝ Հավռ գացին նմանապէս։ Թագաւորն իր բանակին գլուխը կեցած է։ — (Ռուս հիւպատոսարան)։ Մեր զօրքերը 13ին ետ մղած են Դերմանները Վիսթուլայի ձախ ափին վրայ Վարշաւայի եւ Իվանկորոտի արեւմտեան ճամբաներուն երկայնքը։ Գերման երկու գումարտակ դերի բռնուած են։ Փրզեմիլի չուրջ եւ հարաւակողմը կը չարունակուին կռիւները։ Ուրիշ կողմ նշանակելի բան չկայ։ Սիպերիոյ մէջ պահեստներու ըմբոստութեան կարծեցեալ Պերլինեան լուրերը վճռապէս կը հերքենք։ Սիպերիոյ, Ռուսական Բոլոնիոյ եւ Պեսարապիոյ մէջ, ինչպէս եւ պետութեան միւս բոլոր կողմերը կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ։ — (Ֆրանս. հիւպատոսարան)։ Կանի չրջանակին մէջ ընդհարումներ եղած են 12-13ի գիշերը և 13ի ցերեկը։ Գերման զօրաբաժին մը մտած է Կան, մինչ Անգլօ-ֆրանսական զօրքեր կը գրաւեն զԻփր։ Միւս կողմէ Լիլ գրաւուեցաւ Գերմաններէն, բայց մենք ղպլի յառաջխաղացումը ըրինք Լիսի ձախ ափին վրայ, մանաւանդ Պայեէօլի եւ Մոն Քա կոչուած բարձանց չրջանակին մէջ։ Մինչեւ Ուազ կանոնաւոր ընթացք ունին գործողութիւնները։ Կեդրոնը Պէրի-օ-Պաքի եւ Բրանի մարզին մէջ մեր յառաջխաղացումները կը հաստատուին։ Մեր ձախին վրայ Սէն Միհիէլի եւ Ափրմոնի միջեւ ու Սփատայի հովտին մէջ յառաջանալու Գերման չատ փորձեր ետ մղուեցան բուռն յարձակումներու հակառակ։ Լանսի հիւսիսակողմը Ֆրանսական երկու զօրաբաժիններու կարծեցեալ պարտութիւնը ճիշտ չէ, ոչ ալ Թչնամին մինչեւ ցարդ ուղղակի Վէրտէօնի դէմ յարձակած է։ Երկու անգամ փորձեց չատ հեռուէն չրջապատել Վէրտէօնի չուրջ գործող մեր զօրքերը, բայց ի զուր։ — (Գերման հիւպատոսարան)։ Արեւմտեան ռազմադաշտին վրայ Սուասոնի արեւելակողմը Թչնամիներու ուժգին յարձակումներ ետ մղուեցան։ Արկոնի անտառին մէջ կատաղի կռիւներ կ'ըլլան չարունակ։ Մեր զօրքերը քայլ առ քայլ կը յառաջանան խիտ մացառուտի մէջ եւ դժնդակ դետնի մը վրայ։ Ֆրանսացիները անտառային մարտի ամէն միջոցներով կը դիմադրեն սաստկապէս։ Ծառերու վրայ խորտընկէց հաստատած են եւ յարկ յարկ չինուած ու լիովին սպառազինուած խրամներ ամուր յենակէտներ կը կազմեն իրական ամրութիւններու նման։ Վէօլրի մէջ մեր զօրքերը քնաւ հող կորնչուցած չեն։ Էթէն մեր ձեռքն է։ Սէն Միհիէլի դէմ Ֆրանսական ամէն յարձակումներ ետ մղուեցան։ Անվէրսի մեր աւարին քանակը դեռ չկրնար յայտնուիլ։ Բաղաքին պաշտպաններէն Հոլանտայի մէջ զինաթափ եղողներուն թիւը 28,000ի կը հասնի, որու մէջ 2,000 Անգղիացիներ կան Անգղ. եւ Հոլանտացիներ զեկոյցներու համաձայն։ Բաղաքին նիւթական աւերները անկարեւոր են։ Նաւակայքերը անգործածելի վիճակի մը վերածուած են Թչնամիէն։ Նաւահանգստին մէջ կը գտնուին Անգղ. 4, Պելճիական 2, Ֆրանսական եւ Դանիական մէյմէկ, Գերմանական 32 եւ Աւստրեան 2 չոգենաւ ու Գերման 2 առագաստանաւ։ Շոգենաւերուն կաթսաները վնասուած են։ Հաբաւային Բոլոնիոյ մէջ Ռուս յառաջապահներ ետ մղուեցան Վարշաւայի հարաւակողմը, նմանապէս Իվանկորոտի հարաւակողմը Վիսթուլան անցնելու Ռուսական փորձ մը։ — (Սերպ հիւպատոսարան)։ Ամսոյս 11ի գիշերը եւ 12ին Աւստրիացիները երկիցս ետ մղուեցան Զվորնիքլոզնիցայի ճակտին ծայրագոյն աչքին վրայ, 12ին ալ Սավայի աջ ափին մեծ ու փոքր Զինկալիայի կողմը, եւ մեծ կորուստ կրեցին։

Կ.պոլիս (Անգղ. դեսպանատուն), 16. Մայ. նախարարութիւնը կը ծանուցանէ 15 թուակնոյ թէ Եարմըրի մարտանաւը Սումաթրայի մօտ Համպուրգ-Ամերիկա չոգենաւային Գերման ընկերութեան Մարմանիա չոգենաւը ընկղմած, Փենթոփորոս անուն չոգենաւ մը գրաւած եւ 60 հոգի գերի վարած է։ Ընկղմեալ նաւերուն կ'ընկերանար Գերման Էմտեն յածանաւը։ Աւստրալեան կառավարութիւնը կը տեղեկագրէ թէ գրաւուած է Գերման առագաստանաւ մը, Քոմեթ, որ անթել հեռագրութեան ամբողջ կազմած մը ունէր իր մէջ։ — (Աւստրեան հիւպատոսարան)։ Մեր զինուորները 14ին առին Սթաբասոլի ամրացեալ բարձունքը։ Դէպ Սթաբի Սամպոր ալ մեր յարձակողականն յառաջացաւ։ Սթրուչաղ գետին հիւսիսակողմը լեռնաշղթայ մը

գրաւեցինք Փրղէմիլի մինչեւ հարաւարեւելեան ճակատը երկարող։ Բերդաքաղաքին վարի կողմը Սանի երկայնքն ալ կռիւներ տեղի կ'ունենան։ Կարպաթեաններու մէջ թշնամին հալածուած է մինչեւ Վիզքով ու Սքոլ։ — (Ռուս հիւպատոսարան)։ Սպայակոյտը կը հեռագրէ 15 թուականով թէ Արեւել. Բրուսիոյ, Մլչին Վիսթուլայի եւ Սանի ճակատներուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ։ Ճակատամարտ կը մղուի Փրղէմիլի հարաւակողմը, ուր Ռուս զօրագունդ մը Աւստրիացիներու յաղթեց եւ 7 սպայ ու 500 զինուոր գերի բռնեց։ Առաւ նաեւ չատ խորամունկէց։ — (Ծրանս. հիւպատոսարան)։ Անվերջ եկող Գերմանի զօրքեր դէպ արեւմուտք արշաւելով Թիլիի եւ Պրիւժի նահանգը հասան եւ 14ին գրաւելին զՊրիւժ։ Միւս կողմէ Օսմանեան դէպ ի Քուրթէյ յառաջացան։ Մեր ձախին վրայ թշնամին պարպեց Լիսի ձախ ափը։ Լիս գետին եւ Պասէի ջրանցին միջեւ կացութիւնը կայուն է։ Թշնամին յարձակողական դիրք բռնած է Մընչէն-Գրատեցէ—Ժիվանսի գծին վրայ Պասէի արեւմտակողմը։ Մեր զօրաց հետ չվման մէջ է այդ կէտին ու Առասի միջեւ։ Բուռն կռիւ մը մղուած է Լանսի հիւսիսարեւմտակողմը ի Վէրմէլ, որ մեզի մնաց։ Առասի եւ Ալպէսի միջեւ բաւական յառաջ խաղացինք։ Առասի հարաւարեւմտակողմը առինք զՀանքան։ Սոմի եւ Ոազի միջեւ ոչ մէկ փոփոխութիւն։ Գերմանները ամբակոծեցին մեր Իշել Սէնթ Օրէնի եւ Պուա տէ Լոժի գիծը առանց հետեւազօրք ալ ղրկելու։ Ուազի եւ Մէօզի միջեւ յառաջացանք դէպ ի Բրան, Պէրի-օ-Պաք-Բէնդի ճամբուն հիւսիսարեւելակողմը, եւ Փրիւնէյի հիւսիսակողմը բազմաթիւ Գերման խրամներ գրաւեցինք։ Մէօզի եւ Մօզէլի միջեւ 13ի գիշերը եւ 14ին Վէրտէօնի հարաւարեւելեան կողմը Գերման յարձակումներ ետ մղելէ ետեւ պայնք Վէրտէօն-Մէցի ճամբուն հարաւակողմը։ Մեր աջին վրայ Սէն Տիէլի հիւսիսակողմը Գերմաններու մատնակի յարձակողականը վճռականապէս կասեցաւ։ — (Նոյն)։ Բացարձակապէս անհիմն են օտար թերթերէ ոմանց սա լուրերը թէ Ծրանսացիները վերջերս ծանր թնդանօթներու երկու մարակոց գետեղած են Բէնդի մայր եկեղեցին մօտ եւ լոյսով նշաններ տուած՝ անոր բարձունքէն։ — Պաղին (պաշտօնական)։ Անվէրսի մէջ 4 5 հազար գերի բռնեցինք եւ հաւանօրէն քաղաքային հագուստ կրող Պելճ զինուորներ ալ ապտի բռնենք քանի մը օրէն։ Մեր աւարը մեծ է. 500 թնդանօթ, ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ, ձիու թամբ ու ծածկոց, առողջապահական պիտոյք, ինքնաշարժներ, վայրաշարժներ եւ երկաթուղիի կառքեր, 4 միլիոն քիլօ ցորեն, մեծաքանակ ալիւր, ածուխ եւ կտաւ, 10 միլիոն մարքի բուրդ, կէս միլիոնի պղինձ եւ արծաթ, զրահապատ կառախումբ մը, դուար եւ առատ պաշար։ Գերման 34 չոգենաւերն ու 3 առագաստանաւերը որ նաւահանգստին մէջ կը գտնուէին պատերազմին սկիզբը՝ դեռ հոն են բաց ի մէկէն, այսինքն Նորտաէօյչըր Լոյտի Կնայզնաու չոգենաւէն, որ ընկղմած է, իսկ միւսները անգործածելի վիճակի մէջ են։ Անգործածելի եղած է նաեւ նաւահանգիստը՝ քարաբարձ նաւերու ընկղմամբ։ Ալպէսի կողմը Ծրանսական յարձակումները ետ մղուած են ծանր կորուստով։ Արեւելեան Բրուսիոյ մէջ Ռուս արշաւանքը ձախողած է։ Բոլոնիոյ մէջ մեր զօրքերը Վարշաւայի առջեւ են։ Ռուս 8 զօրաբանակներու Իվանկորոտի եւ Վարշաւայի միջեւ Վիսթուլան անցնելու ձեռնարկը ամբողջ գծին վրայ անյաջողութեան մատնուեցաւ։ — Պաղին. Ճակտնոցի յառաջապահներ գրաւած են Շանթունկի երկաթուղիին վերջին կայանը։ Զինուցիները չեն դիմադրած։

Կ. պոլիս (Ռուս հիւպատոսարան), 17. Սպայակոյտը կը հեռագրէ 16 թուականով թէ Արեւել. Բրուսիոյ մէջ անկարեւոր ընդհարումներ եղած են։ Մլչին Վիսթուլայի եւ Կալիցիոյ մէջ Գերմանեւաւստրեան բանակը 15ին մեր զօրաց ստիպման տակ յարձակողականի ձեռնարկած է բոլոր ճակտին վրայ։ Փրղէմիլի հարաւակողմը ճակատամարտը կը շարունակէ։ Մեր զօրքերը Աւստրիան երեք գումարտակ եւ վեց սպայ գերի տարին։ — (Անգղ. դեսպանատուն)։ Ծով. նախարարութիւնը կը հեռագրէ թէ 1889ին չինուած եւ 7,350 տոննէյ. տարողութեամբ Հոֆ յածանաւը 16ին ընդծովեայէ մը ընկղմած է Հիւսիսային Ծովուն մէջ եւ չորք 50 նաւաղ ազատուած են։ — (Ծրանս. հիւպատոսարան)։ Պորտօ կը հեռագրուի 16 թուականով թէ 15ին ռազմադաշտին վրայ տեղ տեղ նոր յառաջխուժութիւններ եղած են, մանաւանդ Սէն Միհիէլի հարաւային կատարներուն վրայ Փոմիրէլի եւ Լուաւոի մարզե-

բուն մէջ, հարաւարեւելակողմը, Բէնզի հիւսիսարեւմտակողմը եւ Պէթիւնի ու Լանսի չըրջանակին մէջ։ Կորկ եւ Էսթէհ նորէն մեր ձեռքն են։ Ամէն կարգի զօրաց եւ զինակից պաժերու գործողութիւնն այժմ Իբռի չրջանակէն մինչեւ ծով կ'երկարի։

Կ. պոլիս (Ռուս հիւպատոսարան), 18. Ա-րեւել. Բրուսիոյ մէջ ու Վիսթուլայի վրայ նշանակելի ոչինչ։ Սակայ գետն անցնելու Աւստրեան փորձերը ետ մղուեցան։ Փրղէմիլի հարաւակողմի ճակատամարտը կը չարունակէ։ Տեղ տեղ սուրնով յարձակումներ եղան, որոնց մէջտեղին Աւստրեան 15 սպայ եւ աւելի քան 1,000 զինուոր գերի վարեցինք։ Կարպաթեան կիրճերու Աւստրեան զօրքերը օգնական ոյժեր ստացան։ — (Անգղ. դեսպանատուն). Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կը հեռագրէ 17 Թուականով թէ Ընտանիքըs յածանուբը նոյն օր Լհնս, Լհնրխս, Լիհրն եւ Լոյըլ ծովառաջրահալածներու հետ Գերման չորս ծովառաջրահալածներու վրայ յարձակած եւ ընկղմած է ամէնն ալ Հոլանտայի ծովեզերայ մօտ։ — (Ֆրանս. հիւպատոսարան). Պորտօէ կը հեռագրուի 17 Թուականով թէ 16ին ռազմադաշտի մնծագոյն մասը հանդարտ էր բազդատաբար։ Կը չարունակենք գետին չահիլ Սէն Միհիէլի եւ Առասի չրջանակներուն մէջ։ Լիսի աջ ափին վրայ զինակիցները վերագրաւեցին զ'ավանթի, Ֆլէօրպէ եւ Արմանթիէռի անմիջական չրջակայքը։ Ոչ մէկ փոխհրում Իբռի մարզին մէջ եւ հիւսիսակողմը։ — (Սերպ. դեսպանատուն). Ամսոյս 14ին Կուչէվօի մեր զօրաց վրայ թշնամիին յարձակումը գլխաւորապէս Էմինօվայի կողմը եղաւ դէպ ի 708 բլուրը։ Յարձակումը պատրաստուած էր եւ հրետանիի կրակով սկսաւ կէսօրուան չուրչ։ Հետեւակները յարձակեցան իբր երկուքին եւ բուռն կրակով ողջունուեցան մեր հրետանիէն ու հետեւակներէն։ Անոնց մէկ մասը բնաջինջ եղան, մնացեալներն ալ փախուստ տուին։ Թշնամին երեք անգամ յարձակեցաւ 708 բլուրին վրայ, բայց ամէն անգամ ետ մղուեցաւ մեր հետեւակազօրաց կրակով ու ռումբով։ Նոյն օր մեր զօրքերը թշնամիին կամուրջի ամրութիւններուն վրայ յարձակեցան Գուրճաչիցայի կողմը եւ յաջողեցան Տրինայի կողմը քշել թշնամի զօրքերը, որոնցմէ չատեր խեղդուեցան։ Ոմանք Տրինայի կղզեակները ապաստանեցան եւ խմբակներով մեզի անձնատուր եղան։ Մինչեւ հիմա 600 գերի բռնած ենք, երեքը սպայ։ — Պերլին (Վոլֆ). Սպայակոյտը կը հեռագրէ 17 Թուականով թէ մեր զօրքերը չատ ռազմանիւթ գրաւած են ի Պրիւժ եւ Օսթէնտ, մանաւանդ հետեւակազօրաց մեծաքանակ հրացան հանդերձ իրենց պէտքերով, նաեւ 200 անիւաս վայրաչարժ։ Ցրանսական ռազմադաշտին ոչինչ կայ նշանակելի։ Սուվալքիի կողմը Ռուսերը հանդարտ մնացած են 16ին։ Շիրվէնտի մօտ գերիներուն գումարը 4,000ի բարձրացած է եւ քանի մը թնդանօթ ալ գրաւած ենք։ Վարչապետի մօտ եւ անոր հարաւակողմը կը չարունակուին կռիւները։ — Վիեննա. Թրիէսթէի նաւային հրամանատարը կը հաստատէ Մոնֆալքոնի Աւստրեան նաւարանի հրդեհին լուրը, բայց կը յարէ թէ միայն գաղթային կիսաւարտ չոգենաւ մը ծանր վնաս կրեց այդ հրդեհէն ամսոյս 14ին։ — Լոնտոն. Թերթ մը կ'իմանայ Տէօնքէրքէ թէ Գերման երկհարթ մը բռնուած է հոն, նաեւ թէ պէչ գրաւթհան մէջ կը դանուին իրենց գիծերուն մինչեւ Իբռ և Ռուրթէրէ երկարման համար։ Այդ կողմերու Գերմանները կը ջանան գլխաւոր բանակին միանալ։ Կռիւները սաստիկ են։ Թայմս ալ կ'իմանայ թէ Կլոսթրրի հրամանատարը հանդիպած է Անգղ. երկու ծովառաջրակրահալածներու որոնք զնկաւոր օդապարիկ մը գրաւած էին։ — կէօթպորկ. Բարիւղաբարձ Շուէտական չոգենաւ մը, որ Ամերիկայէ Շուէտ կու գար, Անգղիացիներէ գրաւուելով Որկադեան կղզիներուն կողմը տարուեցաւ։ — Լոնտոն. Զօրքերը երեկ Էմինպուրկի մօտ Գերման մեծ գործարան մը գրաւեցին, ուր ծանր հրետանիի համար չիւնիօթ կառաններ պատրաստուած էին։ Այդ կառանները կը տերապահէին քաղաքին, Ռոսայթհի նաւային կայանին եւ Ցորթհ գետի մեծ կամուրջին։ Լոնտոնի մէկ արուարձանին մէջ Գերման ուսուցչի մը տունէն անթել հեռագրութեան գործիք մը գտնուեցաւ, որով կարելի էր Պերլինի հետ հաղորդակցիլ։ — Պոrso. Պելճ դեսպանատունը կը զեկուցանէ թէ 1914ի քաղաքապահ զօրքը դրօշի տակ կոչուած է, եւ 16-30 տարեկան Պելճեր պարտական են Ռուսն եւ Պորտօ երթալ։ Ցրանս. կառավարութիւնը որոնց որ անկէ՝ հրահանգ տուած է որպէս զի դիւրացնեն Պելճերու համախմբումը։ — Ամսթհրտամ. Գեր-

ման թերթ մը կը ծանուցանէ թէ Գերմանիա 18-45 տարեկաններն հրաւիրած է երկու օրէն իշխանու թիւններուն ներկայանալ։-

*Կ.պոլիս (Անգղ. դեսպանատուն), 19. Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կը հռչակէ 18 թուականով թէ Ջօր. Ֆրէնչի 18 թուակիր տեղեկագրին համաձայն Անգղ. զօրքերը լաւ յառաջացած են։ Ֆրանսայի հիւսիսակողմը վերջերս մղուող կռիւներուն մէջ զինակիցներն ստիպած են թշնամին աւելի քան 30 մղոն տեղ ետ քաշուիլ։ 17ի կռուին մասնակցող Անգղ. ծովառափնեակրահալածները թեթեւ վնասներ միայն կրած են։ Մեռնողներ չկայ, այլ միայն 5 Անգղիացի վիրաւոր։ Գերման 31 նաւազգերի բռնուած են։ — (Աւստրիան հիւպատոսարան). Սթարի-Սամպոր-Մէսիքայի, Սանի եւ Տնիսթերի գիծերուն վրայ մեր գործողութիւնները նպաստաւոր են։ Վիժքովի հիւսիսային կողմը Ռուսերը զարնելով եւ մղուեցան յարձակմամբ։ Սինովուքօի մէջ մեր զինուորներն անցան Սթրիի գետը եւ զրաւելով հիւսիսային բարձունքը՝ սկսան հալածել թշնամին։ Փոտոլոզի հիւսիսային եւ Սթարի-Սամպորի հարաւարեւելեան բարձունքները եւս զրաւուեցան կատաղի կռիւներով։ Կը յառաջանանք նաեւ Սթրիայէ գետին հիւսիսակողմը։ Փրզեմիլի հիւսիսակողմը սկսանք Սանի արեւելեան ափին վրայ հաստատուիլ։ Մեր այս յարձակողականին ժամանակ բռնուած գերիներուն համարը բնականապէս կարելի չէ դեռ հաշուիլ մերձաւորապէս անցամ։ Յարդ հասած տեղևլագիրներուն նայելով 15,000ը կ'անցնի արդէն։ Ռուսական Բոլոնիոյ մէջ մեր զինակիցները Իվանկորոտ-Բոզնէնիցի կողմէ նոր յարձակում մը եւ մղած եւ շատ ծանր կորուստի մատնած են Ռուսերը։ — (Ֆրանս. հիւպատոսարան). Պոլոսէ կը հռչակուի 18 Յունականով թէ 17ին ռազմաղաշտը փոփոխութիւն չէ կրած կեդրոնին մէջ, ի Վէօվր ու Մէօզի եւ Ռուպի միջեւ։ Թեթեւ յառաջդիմութիւն մը ըրած ենք հոն եւ մեր ձախ թեւը կեդրոնի վրայ Ուպի եւ Առասի շրջանակին մէջեւ։ Առասի հիւսիսակողմը զինակիցները դգալի յառաջդիմութիւն մը ըրին իրենց ճակատին մէկ մասին մէջ։ Պասէի ջրանցքին հիւսիսակողմը զինակիցներն առին զԺիվանչի, Լորժի, Իլի, Ֆրոմել եւ Արմանթիէռ։ Վերջապէս Պելճ բանակը զօրեղապէս կռուելով մղեց Գերման բազում յարձակումներ Իպէռի անցքերուն դէմ։ — (Սերպ դեսպանատուն). Նիչէ կը հռչակուի 18 Յունականով թէ թշնամին ամսոյս 15ին նորէն յարձակեցաւ Կուչէվօի մեր զօրաց վրայ դէպ ի 708 բլուրը։ Յարձակումը եղաւ մղուեցաւ եւ թշնամին ծանր կորուստ կրեց։ Մենք առինք զՊայէ Ատա։ Սալայի կողմը Միթրովիցայի մօտ թշնամին հրետանիի խիստ կրակէ մը ետեւ փորձեց Քրէքի Փոնթէի սիրանալ Ջաւավիցայի արեւմտակողմը, բայց ետ մղուեցաւ կատաղի կռուէ մը ետեւ։ Պէյանիայի բարձունքէն տակաւ հրետանիի մը ըրաւ Թոփչիէրքօ Պրատի եւ Սալայի ու Դանուբի ափին վրայ։ Սէմլինի ետին հաստատուած թշնամի մնդանօթակիրն ուղեց ուժգնութեամբ արձակել, բայց ծանր հրետանիի կրակին առջեւէն ստիպուեցաւ անմիջապէս քաշուիլ։ Լրացուցիչ տեղեկութիւններէ կը հասկցուի թէ թշնամին 13ին եւ 14ին անագին կորուստ կրած է ի Կուչէվօ եւ Լիմնիօվա եւ գետերուն ու 708 բլուրին վրայ։ Մեր գերբերուն առջեւ մէկ հզմէ. հեռուն 800 գիակ գտանք թշնամիին պատկանող։ Այդ ամէնուն պայմանակներուն մէջ ոչ մէկ պատուո հաց կար, այլ միայն լաղուտի հասկեր։ 13ի եւ 14ի ճակատամարտներէն ետեւ մեր զէտերը հրացանաձգութեան եւ լացուկոծի ձայներ առին թշնամի գերբերու կողմէն։ Թշնամին կը գնդակահարէր ու կը գնդակահարէ տակաւին իր մարդիկը յարձակումներուն անյաջողութեան համար։ — Պերլին (Վոլֆ). Սպայակոյտը կը հռչակէ 18 Յունականով թէ արեւմտեան ռազմաղաշտը 17ին հանդարտ էր եւ կացութիւնն անփոփոխ մնաց։ Իսկ արեւելեան ռազմաղաշտին վրայ մեր զօրքերը Լիւքի մարզին մէջ կը յառաջանան։ Վարչապետի մօտ եւ հարաւակողմը կը չարունակեն կռիւները։ — Վիեննա (պաշտօնական). Սթրույազ գետին երկու կողմը մեր յարձակողականը չարունակեց 17ին եւ տեղ տեղ չատ մօտեցաւ թշնամիին։ Հիմա մեր զօրքերը յառաջ կը խաղան եւ իրանիներ կը բռնեն ինչպէս պաշարողական կռուի մը մէջ։ Վերջին գիշերուան Ռուսական բոլոր յարձակումները եղան՝ իրենց համար ծանր կորուստներով։ Այսօր (18) բոլոր գծին վրայ կը չարունակի կռիւը։ Մեր ծանր հրետանին ալ կը զործէ նպատակի։ Վիժքովի հիւսիսակողմը քշուած թշնամին կը հալածուի դեռ։ Մեր զօրայ ուրիշ

մասեր կարպաթեանները անցնելով յառաջացան մինչեւ Լիւպիէց, Օռովի հիւսիսային բարձունքը եւ Ուրոժի անջրպետին մէջ։ Փրէմիլի վրայ յարձակող Ռուսերու կորուստը կը հաշուուի 40,000 մեռեալ ու վիրաւոր։

20ի եւ 21ի գիշերները կարեւոր ոչինչ կը հաղորդեն։ Բայց սարակոյս չկայ որ խորհրդաւոր գործողութիւններ տեղի կ'ունենան բոլոր ռազմադաշտերուն վրայ։

Հետագրադուրեր. Բուլմանիոյ հանգուցեալ Թագաւորին մարմինը անցեալ հինգշաբթի Պուքրէշի մէջ մատուռոր պաշտօնէ մը եռեւ Քուրթէա որ Արճէշի վանքը փոխադրուելուն տեղւոյն մատեան մէջ ամփոփուելու համար։ Ի Պուքրէշ թափօրին անցքին պահուն Պըքսթըն հղայրները եւ Մ. Կէշովի որդին ինքնաշարժի մը մէջ վիրաւորուելան տարճանակի քանի մը դիպակով զոյս Հասան Թահսին կամ Րէճէպ ապուն Ալպան կամ Թուրք լրագրող մը քիչ հեռուէն արձակեց։ Ոճրագործը բռնուեցաւ եւ կը դատուի։ Իսկ վիրաւորները կը դարմանուին եւ վտանգէ զերծ կը համարուին։ — Իտալիոյ Արտաքին գործերու նախարար Սան Ճուլիանօ մարքիզը որ ամսոյս 12ի գիշերը սրտի կաթուած ունեցաւ՝ անցեալ ուրբաթ մեռաւ։ Վարչապան լինք տասնմեկ անոր պաշտօնը։ — Սէքսյէօի մահադործին մասնակցողներուն գատաստանական սկսաւ ամսոյս 12ին եւ հրապարակային է։ Փրինչիփ եւ 22 անձեր ամբաստանուած են իբրեւ պետութեան դէմ դաւաճանող։—Աւստրիան հրամանատար Աւֆէնպէրկ գործօն ծառայութիւնէ հանուեցաւ վատառողջութեան պատճառով։ — Բուլմանիոյ Թագաւորը Եասիի աղջկանց որբանոցին 1 միլիոն լէյ նուիրեց եւ ընդհանուր նեղութեամբ չնորհեց, մանաւանդ վիճաւորականներուն։ Գահաժառանգ Քարլ իշխանը հարիւրապետ եղաւ 21 տարեկանը թեւակոխելուն առիթով։ — Նաբաթ առաւօտ ամբողջ Ցունաստան երկրաշարժէ դնդուեցաւ բոլոր իր կղզիներով։ Գանի մը պիւղեր կործանեցան, վիրաւորները շատ չեն։ — Ցունաստանի Մաւի իշխանուհին Ամիմարքայէ Մ. Փոանքաւէի 50,000 ֆրանք ղրկեց Ցրանս. վիրաւորներու դարմանման համար։ — Բանակի համար Անգղիոյ ազգ. հանգանակութիւնը մինչեւ Հոկ. 1 արտաղրած է 3 միլիոն Անգղ. ոսկիէն 77,000 պակաս միայն։ Սպանները ամէն կողմ առատօրէն կը մատակարկին ամբողջ թոշակներ կամ թոշակամասեր նուիրելով։ Հայտերատատի Նիզամը 400,000 Անգղ. ոսկի ղրկած է Հնդկաստանի փոխարքային ձեռամբ։ — Պուլկարիա 200,000 ֆրանք յատկացուց Պալքանեան պատերազմին ժամանակ իրեն նպաստող Կարմիր Խաչի Ընկերութիւններուն։ — Մոսքուայի մէջ ի նպաստ Պուճիոյ հանդէս մը սարքուած է եւ հասոյթը Ալպէռ Թագաւորին ղրկուած։ — Ցրանսական չորս զօրավարներ, Ժոֆռ, Կալիէնի, Փօ եւ Քասթէլնօ, մարաջախտ անուանուած են։ 1895է ի վեր երբ վերջին մարաջախտը մեռաւ, նոր մարաջախտ չէր անուանուած։ — Փանամայի ջրանցքին մէջ Ֆիւլէպրայի մօտ փլուզում մը եղաւ եւ երթեւեկը խափանեց։

ՆԵՐՔԻՆ

Օսմ. Խորհրդարանը, որու արտասովոր նստաշրջանը Օգոս. 2ին փակուեցաւ Եւրոպական պատերազմին ընդարձակելուն պատճառով, ամիս մը ուշ, այսինքն Նոյ. 14ին, պիտի վերաբացուի նոյն պատերազմին չարունակուելուն ու սաստկանալուն պատճառով։ — Ամսիս արգելուեցաւ Միսիրի յածանաւին ընկղման եւ Միտեայի ծովեզրը զօրայ հանման նման սուտ զրոյցներ հանել կամ տարածել եւ պատուիրուեցաւ այդպիսի զրոյց հանողները իշխանութիւններուն իմացնել՝ պատերազմական տեսան հանելու համար։ — Բաղաքային դատարաններու իրաւասութեան սահմանները ճչտող օրէնք մը հրատարակուեցաւ Հոկ. 13 թուականով։ Այդ դատարանները պիտի զբաղին միայն առեւտրական, պատժական, սնփականութեան, եւն. խնդիրներով, բայց ոչ վագքի, արդելքի, կտակի, խնամակալութեան, եւն. հարցերով որոնք Շէրիի կը պատկանին։ Շէրին սակայն կրնայ միւս դատերն ալ քննել երկու կողմերուն հաճութեամբ, բայց իր վճիռները չեն կրնար վերաքննութեան ենթարկուիլ միւս դատարաններէն։ — Ուրիշ օրէնք մը կը չնչէ բոլոր օրէնքներուն այն տրամադրութիւնները որոնք քաւիթիւլասիօններուն վրայ հիմնուած են։ Դարձեալ ուրիշ օրէնք մը կը ծանուցանէ թէ 1,000է դահէ աւելի արժող բաներու վերաբերեալ անաւարտ

խառն դատեր պիտի չարունակուին առանց յարգելու հին բացառութիւնները։ Իսկ մինչեւ 6 ամիս չհետապնդուող աղերսագիրներ ընդունած պիտի համարուին։ — Օրէնք մը եւս հրատարակուեցաւ տասանորդի մթերանոցներէ կարօտ հողագործներու սերմնացու փոխ տալու համար, որու փոխարէն հունձքէն չաբաթ մը առաջ սերմնացու պիտի յանձնուի նշանակելի վայր մը, եւ թերացողները պիտի պատժուին։ — Նոր օրէնք մը եւս կը տրամադրէ ամիս մը առաջ վճարել տասանորդի մասնավճարները։

Հացին գինը չաբաթ 5 փարա վեղչուելով 55ի իջաւ։ — Օսմ. Պանքան արտօնուեցաւ դրամատոմսի իր շրջաբերութիւնը մինչ 4 միլիոն ոսկիի բարձրացնել։ — Օսմ. երկու սաւառնորդ 20ական ոսկի պարգեւ ստացան, մին Պատերազմական, միւսն ալ Ծովային, նախարարէն։ — Առողջապահական բարձր խորհրդի այն բժիշկներուն որ օտար դեսպանատուներ կը ներկայացնեն՝ գիտցուեցաւ թէ իրենց պաշտօնը դադրած է մինչեւ ցնոր անօրինութիւն։ — Յունական Թղթատարի պայուսակներն ալ սկսան Օսմ. նամակատուն յանձնուիլ միւսներուն նման։ Օտար նամակատուններու մէջ տուփ ունեցողներ կը հրաւիրուին իրենց բաժանորդագրութեան գիրը ցոյց տալ հանդերձ իրենց հասցէներով, որպէս զի ըստ այնմ ցրուելին ծրարները։ Պատկանեալ նախարարութիւնը ոչինչ կը խնայէ անզգալի ընելու համար օտար նամակատուններուն փակումը։ — Կիրակի Բեւրայի Յունական Ս.յի Թրիատա եկեղեցիին մէջ հոգեհանդիսատարուեցաւ Բուամանիոյ Կարոլ թագաւորին համար։ Ներկայ եղան ի մէջ այլոց նախարարներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։

Էրզրումի եւ Տիարպէքիրի Օսմ. երկաթուղիներու յատակագծին պատրաստութիւնը Դերմանի երկու երկրաչափներու յանձնուեցաւ։ — Վանայ կուսակալ Թահսին փաշա Էրզրումի կուսակալ անուանուեցաւ, Հէքքեարիի կառավարիչ Ճէվտէթ պէյ ալ Վանայ փոխ կուսակալ։ — Վանայ մէջ ձիւնած է ամսոյս սկիզբը եւ լճակները ծածկուած են ձիւնով։ Վանայ չոգենաւերը Սեպ. 18ին Տրապիզոն հանուած են՝ յարմար առիթով Վան ղրկուելու համար։—Պաշտաւտէ կը հետապրուի թէ Ռուս եւ Անգղ. հիւպատոսները իրենց հպատակները կ'սպասկան մեկնիլ՝ սա տպաւորութիւնը գործել տալու համայնուր թէ կը հալածուին երկրին մէջ։ — Ամերիկան Կարմիր Խաչը 700 Անգղ. ոսկի տուաւ Սպարթայի եւ Պաւրտուրի երկրաշարժէն տուժեալներուն համար։ — Անգղ. դեսպանատունը կը հերքէ թէ Լիմիքը փաշա Ռուսիոյ ծառայութեան մէջ մտած է եւ կ'ըսէ թէ Մալթայի կոմանատար կարգուած է ան։ Կը զեկուցանէ նաեւ թէ Անգղ. հպատակներ կամովին կը մկրտուին Պաղտատէ, ոչ թէ ստիպմամբ։

Աւետարանական. Անցեալ չաբթու կ. պոլսի Ազգկանց Գոլէճին մէջ ընդունելութիւն մը ունեցաւ ի պատիւ Փրոֆ. Փանաբէթովի եւ նոյն, որոնք ի մօտոյ Ամերիկա պիտի մեկնին Պուլկարական լիազօր դեսպանի եւ դեսպանուհիի հանդամանքով։ —Ս.ն Թապի ազգկանց գործարանին հիմնադիր Միս Մայրա Փրաքթըմահկանացուն կնքած է Ամերիկայի մէջ։

Հայկական. Ռուս հիւպատոսարանը վերջերս կը հերքէ թէ Հայոց ուղղուած ոեւէ կամ հրովարտակ հրատարակուած է երբեք կասուլ փոխարքային կողմէ։ — Անցեալ բաթ բարապանապետ Մարտիկ աղա ղէնով Պատրիարքական փոխանորդ Հօր յարձակեցաւ Պատրիարքարանին մէջ։ թերախտաբար արգելուեցաւ վնաս մը տալ։ Ոստիկանութիւնն անմիջապէս ձերբակալեց եւ հարցաքննելէ ետեւ արձակեց երթալու առնելով։ Քննութեան թուղթերը տարան յանձնուած են եւ բարապանապետը վտարուած է պաշտօնէն։—Իզմիրի փոխ առաջնորդը 90 ոսկիով Պուրսուր գնաց եւ կը տեղեկանանք թէ Հայ զոհերու թիւը 7 է, եկեղեցին նորոգութեան կարօտ է, վարժարանը ոչ, 200 Հայ տուներէն 15ը կրնան նորոգուիլ, մնացեալները անմխիթար ծածկելի են։ Ժողովուրդը բացօթեայ է, մէկէն կարօտները 450 հոգի են։ Գալով Սպարթայի, Հայ 144 տուներուն 55ը վարժարանը ու եկեղեցին հետ կործանած են, մնացեալները մասամբ։ Հայոց ընդհանուր վնասը 10,000 է, 94 ընտանիք անպատսպար կը մնան, կորուստները 856 են, մնուացներն ու վիրաւորները 4։ —Վանի առաջնորդական Մուսա պէյ նահապետ եղած է, Խորտանոց գիւղի 12 տարեկաններուն ու ոստիկան Մամբրէի սպանութիւնը չնորհուած է։

ՏՊԱԳՐԻԶ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պայսըլ Հաուս, կ. Պոլիս

WEBSTERS
New Standard
NGLO—ARMENIAN DICTIONARY
ՈՒԷՊՍԴԸՐԻ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ
ԱՆԿԼՕ–ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ
ԵՕՐԻՆԵՑ
Բրոֆ. Վ. Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Վ.Ա.
Բոլոր պահանջողները Ամերիկացի եւ Հայ Բրոֆէսօրներու աշխատակցութեամբ.
Կը պարունակէ հարիւրաւոր նոր բառեր, Բացատրութիւններ, Ոճեր, Հոմանիշներ, Հականիշներ, Արուեստական եւ Գիտական ոճերու ճոխ բառամթերքով։
Գինն 40 Գ.րճ. Թղթապարի ծախքով 45 Գ.րճ.
Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
ՊԱՏՊՈՂԼ, ՀԱՅՈՒՍ, Կ. ՊՈԼԻՍ

ՇԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԱՑՈՅՑ
1915

Լոյս տեսած է խիստ ճոխ, այլազան եւ օգտակար պարունակութեամբ եւ 32 ընտիր պատկերներով։ Ծրարներն կը սկսինք ղրկել։ Մեծ ու պզտիկ, այր եւ կին, երիտասարդ եւ օրիորդ, անկէ մեծ օգուտներ կը ստանան մարմնոյ, մտաց եւ հոգւոյ համար։ Պատերազմին պատճառաւ, ինչպէս ամէն բան, նաեւ թուղթը չատ սղած ըլլալով, օրացոյցին գինը ՀԻՆԳ դահեկանի բարձրացուցինք։ Տարին լոկ հինգ դահեկան վճարելով ընթերցողը թէ՛ կ'օգտուի եւ թէ՛ կը նպաստէ մեր Հայրենեաց 20–25 զանազան տեղերէ եւ կած եւ Թիւրքեան Տանս յարկին տակ ամենայնիւ խնամուող Հայ Որբուհեաց։ Ձմրժեր գնել մէկ հատ։ Յոնարհաբար կը խնդրենք Գեղարուեստական քարոզիչներէն որ բարեհաճին իրենց յանձնուած բեմերէն ազդու հրաւէր ընել որ բարեպաշտ ժողովուրդը գնէ հատ մը օրացոյց եւ նպաստէ իր նուէրներով սոյն ընտիր բարեգործական հաստատութեան, որ 41րդ տարին թեւակոխած է։ Ազն. Ուսուցիչներն եւս թող հաճին՝ իրենց խնամոց յանձնուած գեղատի ձեռքերն բարեգործելու վրայ դործին վարժեցնել։ Մանաւանդ մեր Ամերիկահայ ու Եգիպտահայ Ազն. Ազգայիններէն անձկանօք կը խնդրենք որ բարեհաճին, ներկայ չոյժ տաղնապալի օրերուն մէջ, ժամանաւոր նկատողութեան առնել հաստատութիւնս, եւ առատաձեռն նուիրատուութեամբ յիշեն եւ քաջալերեն սոյն ընտիր Հայ ձեռնարկը։ Իսկ մենք կը մաղթենք ու կ'աղօթենք որ Որբոց երկնաւոր Հայրը յիշէ Աբեղեան Որբանոցի բոլոր Ազն. բարերարները, օրհնէ ու լիառատ վարձատրէ, հաստատ ու անսասան պահէ եւ առողջ, կեանքով, երջանիկ ու երկար կեանք պարգեւէ անոնց։

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԾԱԳՈՒՄՆ ԵՒ ԸՆՔԱՑՔ
ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
Ի ՀԱՅՍ
Հեղինակ՝ Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻՒՐԻՒՃԵԱՆ
Հանգուցեալ Վեր. Հ. Ստեփան Խ. Իւրիւճեանի այս երկասիրութիւնը, որ այս օրերս տեսաւ, ամէն Հայու համար խիստ չահեկան պարունակութիւն ունեցող գիրք մ'է։ Այս աշխատութիւնը որուն առաջին էջերուն մէջ կ'երեւի Վեր. Ա. Կ. Շմաւոնեանի մէկ յառաջաբանը, բաղկանայ 292 էջերէ, եւ չատ դրաւիչ եղանակով կը պատմէ Աւետարանականութեան ծագումը ի Հայս եւ Հայաստանեայց Սուետ. Եկեղեցւոյ կազմութիւնը, եւ կը խօսի նոյն եկեղեցւոյ պատմութեան վերաբերող կարեւոր կարգ դէպքերու վրայ՝ պատմուած ականատեսի մը գործօն գեր ունեցող անձի մը կողմանէ, պիսի էր հեղինակը։
Այս գիրքին գինն է 8 դահ. եւ կեդրոնական կերպով կը գտնուի Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, Պայազէտ, Պոլիս։ Դաւառներու համար գինն է վոսթի ծախքով 10 դահ.։

Մեր յարգելի բաժանորդներուն կը յիշեցնենք թէ հասցեի փոփոխութեան համար երկու հինգեկանի դրոշմաթուղթ ղրկելը անհրաժեշտ է։

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՄՈՆԷ

ԿԻՐԱԿԻ, Հոկ. 25

ԲԵՐԱ. — Այնալը Զէշմէ. Սբ. Երրորդութիւն եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. ե.). Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան։

ԿԻՏԻԿ ՓԱՇԱ. — Ամերիկեան վարժարան. Լանկայի եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. ե.). Վեր. Յ. Ա. Ճէճիզեան։

ԿԷՍՕՐԷ Եարբ ժամը 3ին Սբ. Հաղորդութիւն Պայազէտ Հաուսի մատրան մէջ։

ՊԱՅՕՂԼ ՀԱՈՒՍ. — Ֆինճանճըար եոզուշու. Լմմանուէլ եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան։

ՍԿԻՒՏԱՐ. — Ամերիկեան Գոլէճին մատուռը. ժամ 10 (Ը. ե.). Փոռճ. Յակ. Հ. ՃէճիզեանՀ։

ԹԱՍԳԻՒՂ. — ժամ 7 (Ը. Թ.). Պաս. Բ. Պեռոսեան։

ՊՕՅԱՃԸ ԳԻՒՂ. — Գարբիէլեան բնակարան. ժամ 3 (Ը. ե.). Տիար Մ. Ա. ՃէճիզեանՀ։

ՕՇԱԿԱՆ

Առաջին ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Օշական Քեռակաւէն աւմիջապէս վերջը, մանկան ձեռք տուելիք Առաջին Ընթերցարանն է։ Նիւթերը ընտրուած են տղոց ամենօրեայ կեանքին հետ յարաբերութիւն ունեցող դէպքերէ եւ առարկաներէ, ու դասաւորուած են աստիճանական զարգացման ուղղութեամբ։

Գործածուած թուղթին ընտրութիւնը, պատկերներու նրբութիւնը եւ ամբողջ գործին տպագրութեան ու կազմին տրուած մասնաւոր խնամքը գեղազանց դիրք մը կուտան ՕՇԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻՆ։

ԷՋ 124 ·═· ՊԱՏԿԵՐ 52 ·═· ԳԻՆ 4 ՂՐՇ.

Կը վաճառուի Պոլսոյ եւ Գաւառի բոլոր գրատուններուն մէջ

Վարժարաններու տնօրինութեանց նմոյշ մը կը ղրկուի 2½ դհկ.ի նամակադրոշմի փոխարէն

Ե. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, Կ. Պոլիս, Պայազը Հառւս։

ԹԷՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԷՅ ԹԷՅ

ԹԷՅ ԹԷՅ

ԹԷՅ ԹԷՅ

ՀՈՏԱԻԷՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ

Փնտռեցէք սոյն «Փիղ» ժարքայով թէյերը Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյավաճառներուն քով։ Կեդրոնատեղի Պահեստ Գարու, Սա-տարգիէ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԵՒ ԸՆԿ.

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կը խնդրուի որ այն հեղինակները եւ հրատարակիչները որոնք կը փափաքին որ իրենց ոեւէ մէկ հրատարակութեան յիշատակութիւնը ըլլայ այս բաժնին մէջ, ԵՐԿՈՒՀ օրինակ ղրկեն Աւետարերի խմբագրութեան։

1915 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԱԳԻ

1915ի Կիրակնօրեայ դասագիրքը պ[ատ]
հրատարակուի այս տարուան պէս։ Ջ[ան]
պիտի չվնասուի եռամսեայ հատորները [ա]
ւելի օգտակար եւ չահեկան ընծայելու [հ]
մար փոքրերու թէ մեծերու։

Եռամսեայ հատորները պիտի ղրկուին մի[ն]
անոնց որոնք կ'ապսպրեն եւ դրամը կանխիկ
ղրկեն, կամ ժամանակին հրահանգ կու տան [ու]
Փիլիի որ փոխարժէքը իրենց հաշուոյն անցու[ի]
Ամէն ապսպրանք հասած ըլլալու է մին[չ]
Նոյեմբեր 15, որպէս զի գիրքերը ղրկուին ժ[ա]
մանակին։

Գինն է 50 փարա (փոստի ծախքո[վ]
երբ 15էն 30 հատորներ մէկ հասցէի ու ղու[ր]
10 առ հարիւր զեղչ պիտի ըլլայ, 31էն 100 հ[ա]
տորի համար 20 առ հարիւր, իսկ 100էն աւե[լ]
համար 25 առ հարիւր։

Յանձնարարութիւնք պէտք է ղրկուին
Յ. Մատթէոսեան Պայազը Հառւս, Կ. Պոլիս։